

## **RAPORT Z WIZYTACJI (ocena programowa)**

**dokonanej w dniach 5 – 6 października 2013 r. na kierunku *ekonomia* prowadzonym w ramach obszaru nauk społecznych realizowanych na poziomie studiów pierwszego i drugiego stopnia o profilu ogólnoakademickim na Wydziale Studiów Stosowanych Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy.**

**przez zespół oceniający Polskiej Komisji Akredytacyjnej w składzie:**

przewodniczący: prof. dr hab. Danuta Strahl – członek PKA

członkowie:

- prof. dr hab. Łucja Tomaszewicz - członek PKA

- dr hab. Barbara Pogonowska - ekspert PKA

- mgr Hanna Chrobak-Marszał – ekspert PKA – ekspert formalno-prawny

- Ewa Profaska – ekspert PKA – przedstawiciel Parlamentu Studenckiego RP

### **Krótką informacją o wizytacji**

Wizytacja na Wydziale Studiów Stosowanych Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy na kierunku *ekonomia* odbyła się z inicjatywy Polskiej Komisji Akredytacyjnej w ramach harmonogramu prac określonych przez Komisję na rok akademicki 2012/2013. Wizytacja tego kierunku studiów odbyła się po raz drugi. Pierwsza ocena jakości kształcenia na tym kierunku studiów odbyła się w roku 2006 i zakończyła wydaniem oceny pozytywnej (Uchwała Nr 563/2006 Prezydium Państwowej Komisji Akredytacyjnej z dnia 7 września 2006 r.) z krótszym okresem jej obowiązywania, tj. do roku akademickiego 2009/2010 i wskazaniem zaleceń, jakie powinna w tym okresie dokonać. W roku 2009 po analizie przedstawionych przez Uczelnię działań naprawczych wydano ocenę pozytywną (Uchwałą Nr 1052/2009 Prezydium Państwowej Komisji Akredytacyjnej z dnia 10 grudnia 2009 r.).

Aktualna wizytacja została przygotowana i przeprowadzona zgodnie z obowiązującą procedurą oceny Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Wizytacja ta została poprzedzona zapoznaniem się Zespołu Oceniającego z raportem samooceny przedłożonym przez Uczelnię. Natomiast raport Zespołu Oceniającego został opracowany na podstawie przedstawionej w toku wizytacji dokumentacji, hospitacji zajęć dydaktycznych, analizy losowo wybranych prac dyplomowych oraz zaliczeniowych, wizytacji bazy naukowo-dydaktycznej, a także spotkań i rozmów przeprowadzonych z Władzami Uczelni i Wydziału, pracownikami oraz studentami ocenianego kierunku.

### **Załącznik nr 1 Podstawy prawne oceny jakości kształcenia**

### **Załącznik nr 2 Szczegółowy harmonogram przeprowadzonej wizytacji**

#### **Kryterium 1. Koncepcja rozwoju ocenianego kierunku sformułowana przez jednostkę.**

1.1)

Uczelnia rozpoczęła działalność od prowadzenia kształcenia w specjalności *zarządzanie turystyką i hotelarstwo* na mocy decyzji Ministra Edukacji Narodowej nr DNS-1-0145-126/RO/98 z dnia 17 marca 1999 r. nadającej uprawnienia do prowadzenia wyższych studiów zawodowych w Wyższej Pomorskiej Szkole Turystyki i Hotelarstwa w Bydgoszczy.

Na mocy decyzji Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 grudnia 2004 r. otrzymała nazwę w jej aktualnym brzmieniu tj. Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy.

Uprawnienia do prowadzenia kształcenia na ocenianym kierunku studiów na poziomie studiów pierwszego stopnia Uczelnia otrzymała decyzją Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w dniu 8 maja 2005 r. (nr DSW-3-4003-741/EK/Rej.145/05), zaś na poziomie studiów drugiego stopnia – decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 lutego 2010 r. (nr DNS-WUN-6022-2606-8/KT/10)

Strategia Uczelni została zatwierdzona – zgodnie z przepisami Statutu Uczelni – Uchwałą Konwentu z dnia 25 września 2012 r. w sprawie przyjęcia dokumentu „Strategia Rozwoju Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy na lata 2012 – 2016”.

Na Wydziale nie została opracowana strategia Wydziału. Natomiast w czasie wizytacji przedstawiono strategię Instytutu Ekonomii i Zarządzania, któremu podlega proces dydaktyczny kierunku *ekonomia*.

Uchwały Konwentu w sprawie strategii zostały podjęte już po decyzji ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego w sprawie utworzenia kierunku *ekonomia*.

W czasie wizytacji przedstawiono protokoły z posiedzeń Konwentu wraz z listami obecności w powyższej sprawie. W posiedzeniach oraz procedurze tworzenia tych dokumentów nie uczestniczyli interesariusze zewnętrzni.

Procedury związane z utworzeniem kierunku zostały zachowane, tj. odbywały się zgodnie z zapisami w Statucie, po pozytywnym zaopiniowaniu dokumentów przez Senat oraz skierowaniu przez Rektora Uczelni stosownego wniosku do ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego.

Koncepcja kształcenia na kierunku *ekonomia* powiązana jest w swoich celach z misją Uczelni, którą sformułowano następująco: Misją Uczelni jest bycie Instytucją funkcjonującą w oparciu o model uniwersytetu przedsiębiorczości i zarządzaną w modelu „organizacji uczącej się”. Koncepcja kierunku *ekonomia* w określonych efektach kształcenia kładzie akcent na zdobycie umiejętności oczekiwanych na rynku pracy co odnosi się do uniwersytetu przedsiębiorczości. Z kolei ewolucja koncepcji kształcenia, która dokonywana była w latach 2005-2013 w tym uzyskanie uprawnień do prowadzenia studiów II stopnia pokazuje, iż zmiany te wpisują się w model organizacji uczącej się. Kierunek *ekonomia* spójny jest w swojej koncepcji również z misją Instytutu Ekonomii i Zarządzania realizującym kształcenie na tym kierunku. Misja Instytutu podkreśla bowiem wzbogacanie wiedzy z dziedziny ekonomii, zarządzania i finansów oraz kształcenie wysoko kwalifikowanych, przedsiębiorczych i twórczych kadr zdolnych sprostać wyzwaniom gospodarki lokalnej oraz ogólnokrajowej i globalnej. Program studiów zarówno I jak II stopnia kierunku *ekonomia* oferuje wiedzę podstawową i zaawansowaną z dziedziny nauk ekonomicznych w dyscyplinie *ekonomia* i wspomagająco z dyscypliny finansów i nauk o zarządzaniu. Instytut kształcąc młodzież studencką deklaruje, iż przestrzega takich wartości jak: szacunek dla wiedzy i umiejętności, rzetelność w ich upowszechnianiu, poszanowanie podmiotowości człowieka. Do jakości kształcenia nawiązuje też deklaracja, iż „Swoją działalność uczelnia prowadzi w poczuciu odpowiedzialności za jakość wiedzy absolwentów”. Strategia uczelni na lata 2012-2016 zakłada jedność nauczania i działalności naukowej a w swojej wizji docelowej zakłada, że będzie uczelnią akademicką z silnie rozbudowaną siecią jednostek zamiejscowych. Spośród pięciu sformułowanych przez Uczelnię a także Instytut celów strategicznych, dwa bezpośrednio odnoszą się do kształcenia, tj.

- stworzenie autorskiego i innowacyjnego systemu kształcenia opartego na założeniach elastyczności, aplikacyjności oraz uzawodowienia;
- integrowanie i promowanie oferty kształcenia ustawicznego.

Kierunek *ekonomia* w swojej koncepcji zakłada preferowanie kształtowania umiejętności studenta i uzawodowienie kształcenia. Ostatnie zmiany programowe wyraźnie zmierzają już do praktycznego profilu kształcenia. Cele strategiczne sformułowane na poziomie Uczelni zostały uszczegółowione na poziomie Instytutu Ekonomii bezpośrednio związanego z realizacją koncepcji kształcenia na kierunku *ekonomia*..

Celami strategicznymi Instytutu Ekonomii i Zarządzania są:

- 1) aktualna i dostosowana do potrzeb rynku oferta dydaktyczna bazująca na właściwej kadrze specjalistów,
- 2) organizacja i prowadzenie systemowych badań naukowych i prac rozwojowych w zakresie ekonomii, zarządzania i finansów,
- 3) działalność projektowa,
- 4) współpraca z otoczeniem zewnętrznym.
- 5) działania związane z umiędzynarodowieniem studiów.

Koncepcja kształcenia na kierunku *ekonomia* była modyfikowana, co było skutkiem zmian warunków prawnych z jednej strony, a z drugiej realizacji celów strategicznych Uczelni, w tym dostosowania oferty do oczekiwań rynku pracy. Koncepcja kształcenia zakłada przyswojenie przez studenta szerokiej i pogłębionej (na studiach II stopnia ) wiedzy z zakresu ekonomii oraz gospodarowania zasobami ludzkimi, finansowymi i materialnymi oraz specjalistycznych umiejętności uzyskanych między innymi dzięki profilowaniu sylwetki absolwenta w ramach wybieranych specjalności.

Na poziomie studiów I stopnia prowadzone są 2 specjalności: „rachunkowość i podatki” oraz „logistyka w przedsiębiorstwie”, zaś na II stopniu prowadzone są 3 specjalności: „rachunkowość i controlling”, „ekonomika transportu” oraz „gospodarowanie zasobami ludzkimi.” Paleta specjalności pokazuje powiązanie programowe specjalności „rachunkowość i podatki” oraz „rachunkowość i controlling” a także „logistyka w przedsiębiorstwie” i „ekonomika transportu ” między poziomami kształcenia z jednoczesnym stworzeniem możliwości rozszerzenia wiedzy specjalistycznej ( np. rachunkowość o controlling, logistyka o ekonomikę transportu) a z drugiej strony proponuje otwartą specjalność na II stopniu „gospodarowanie zasobami ludzkimi”. Wybór specjalności czyni koncepcję elastyczną zaś proponowany zakres specjalności zorientowany jest na aktualne potrzeby rynku pracy. W opinii zespołu oceniającego w realizacji tej koncepcji należy ze szczególną troską zachować spójność programową między oferowanymi specjalnościami kształcenia a efektami kierunkowymi. Podjęcie kształcenia w zakresie spedycji i transportu ma charakter innowacyjny z uwagi na rozwój sektora TSL i zapotrzebowanie gospodarki. Dużą wagę w procesie dydaktycznym przywiązuje się do przygotowania absolwentów do podjęcia działalności gospodarczej na rachunek własny, w tym przygotowanie ich do funkcjonowania w określonym podmiocie i zmieniających się warunkach otoczenia społeczno-gospodarczego. W koncepcji kształcenia zwraca się uwagę na praktyczny aspekt kształcenia co między innymi znajduje odzwierciedlenie w programie praktyk. Na studiach I stopnia studenci zobowiązani są do odbycia praktyk podstawowych w łącznym wymiarze 160 godzin zarówno na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych, oraz praktyk branżowych w łącznym wymiarze 320 godzin,

## 1.2)

Uchwałą nr 13/2011/2012 z dnia 6 marca 2012 r. Senat zatwierdził wytyczne do opracowania i wprowadzenia programów kształcenia zgodnych z Krajowymi Ramami Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego, zaś Uchwałą nr 17/2011/2012 z dnia 26 czerwca 2012 r. Senat zatwierdził opis efektów kształcenia na danym kierunku, poziomie oraz profilu kształcenia.

Uchwałą nr 15/2012/2013 z dnia 18 czerwca 2013 r. Senat zatwierdził zmiany efektów kształcenia dla kierunku „*ekonomia*” na poziomie studiów pierwszego i drugiego stopnia o profilu ogólnoakademickim.

W posiedzeniach Senatu nie uczestniczyli interesariuszy zewnętrzeni.

W czasie wizytacji przedstawiono protokoły z posiedzeń Senatu wraz z listami obecności w powyższych sprawach.

Analiza dokumentacji oraz rozmowy przeprowadzone podczas wizytacji z władzami uczelni pozwalają uznać że koncepcja kształcenia powstaje w wyniku dyskusji kadry akademickiej a w szczególności liderów programowych. Koncepcja była konsultowana z przedstawicielami studentów poszczególnych lat studiów i przedstawicielami organów Uczelni a także z przedstawicielami powstałej w roku akademickim 2012/2013 Rady Absolwentów kierunku „*ekonomia*”. Widoczny jest też w formułowaniu opinii o programie kształcenia udział przedstawicieli organizacji i stowarzyszeń w tym Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego i Stowarzyszenia Księgowych w Polsce, przedstawicieli Kujawsko-Pomorskiego Związku Pracodawców i Przedsiębiorców, banków, jednostek samorządu terytorialnego i przedsiębiorstw. Ze względu na to, że w ramach kierunku „*ekonomia*” wdrażany jest projekt pt. „Rozwój potencjału Wyższej Szkoły Gospodarki w zakresie kształcenia logistyczno-transportowego”, finansowany ze środków Unii Europejskiej, w procesie kształtowania i weryfikowania koncepcji kształcenia specjalnościowego w zakresie logistyki i transportu, uczestniczyli instytucjonalni partnerzy projektu (przedstawiciele firm logistyczno-transportowych) a także przedstawiciele branżowi firm i organizacji sektora TSL.

### **Ocena końcowa 1 kryterium ogólnego - w pełni,**

#### **Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych**

##### **1.1).....**

Koncepcja kształcenia na kierunku *ekonomia* nawiązuje do misji Uczelni oraz realizuje cele strategiczne Uczelni oraz Instytutu Ekonomii, między innymi poprzez orientację na praktyczne aspekty kształcenia.

##### **1.2).....**

Kadra akademicka, studenci oraz przedstawiciele otoczenia społeczno-gospodarczego regionu pomorsko -kujawskiego uczestniczą w budowaniu koncepcji kształcenia kierunku *ekonomia* i jego perspektyw rozwojowych

### **Kryterium 2. Spójność opracowanego i stosowanego w jednostce opisu zakładanych celów i efektów kształcenia dla ocenianego kierunku oraz system potwierdzający ich osiągnięcie**

##### **2.1)**

Dla wygasającego cyklu kształcenia sylwetka absolwenta kierunku *ekonomia* dla studiów I stopnia została określona zgodnie ze standardami kształcenia.

Efekty kształcenia na kierunku *ekonomia* dla cyklu rozpoczętego w roku akademickim 2012/2013 zostały zatwierdzone uchwałą nr 15/2012/2013 Senatu WSG z dnia 18.06.2013 roku (w sprawie zatwierdzenia zmian efektów kształcenia dla kierunku „*ekonomia*” na poziomie studiów pierwszego i drugiego stopnia o profilu ogólnoakademickim). Stwierdza się, że „Opis efektów kształcenia dla kierunku „*ekonomia*” jest zgodny z efektami kształcenia określonymi dla profilu ogólnoakademickiego w obszarze nauk społecznych w dziedzinie

nauk ekonomicznych w dyscyplinie podstawowej *ekonomia* oraz w dyscyplinach wspomagających: nauki o zarządzaniu i finansach stosownie do rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego”. Załącznik do tej uchwały (zał. nr 3 i 4 Raportu samooceny) zawiera opis zakładanych efektów kształcenia pierwszego i drugiego stopnia na kierunku „*ekonomia*” o profilu ogólnoakademickim. Dobór efektów obszarowych jest prawidłowy, zdefiniowanie kierunkowych efektów kształcenia nie budzi zastrzeżeń. Zakładane efekty kształcenia są zgodne z wymogami KRK i koncepcją rozwoju kierunku formułowanymi dla profilu ogólnoakademickiego. Dla studiów I stopnia określono 12 efektów w zakresie wiedzy, 13 w zakresie umiejętności i siedem w zakresie kompetencji społecznych. Na studiach II stopnia określono 11 efektów dla wiedzy, 11 dla umiejętności i 7 dla kompetencji społecznych. Efekty te właściwie wyznaczają specyfikę kierunku *ekonomia* i spełniają wymagania formułowane dla obszaru nauk społecznych a także zachowują zgodność z koncepcją kształcenia. Wskazano na różnice między studiami I i II stopnia poprzez wskazanie na studiach II stopnia konieczności pogłębienia i poszerzania wiedzy, umiejętności analizy przyczynowej, prognozowania zjawisk ekonomicznych. W raporcie samooceny (s. 5) wprowadzono zintegrowane ujęcie cech absolwenta stwierdzając: „Absolwenci kierunku „*ekonomia*” zdobywają wiedzę ogólną i specjalistyczną, wnoszą istotny wkład w życie gospodarcze, polityczne i społeczne w kraju i zagranicą. Współtworzą oni wraz z nauczycielami akademickimi, studentami oraz przedstawicielami środowisk związanych z Uczelnią jej wizerunek, promując osiągnięcia oraz wspólnie realizując misję”. Załączniki 3 oraz 4 Raportu samooceny zawierają prawidłowo skonstruowane Matryce efektów kształcenia na kierunku *ekonomia* dla studiów I i II stopnia.

Nie określono odrębnie specjalnościowych efektów kształcenia ale jak stwierdza Raport samooceny (s. 5) „każdy przedmiot (moduł) ujęty w tym programie powinien prowadzić do osiągnięcia przez studenta założonych efektów kształcenia dla kierunku”. Opis kierunkowych efektów kształcenia dla kierunku *ekonomia* na poziomie studiów pierwszego i drugiego stopnia o profilu akademickim stanowi załącznik do wspomnianej uchwały Senatu WSG z dnia 18.06.2013 roku.

Przedstawiona koncepcja kształcenia studiów licencjackich stacjonarnych i niestacjonarnych I oraz II stopnia nie budzi zastrzeżeń pod względem spójności efektów kształcenia następujących modułów: Przedmioty kanoniczne I, Przedmioty kanoniczne II, Przedmioty podstawowe, Przedmioty obszarowe (specjalnościowe), Kształcenie praktyczne, Proces dyplomowania, Elastyczne kształcenie oraz – dodatkowo na studiach I stopnia – Przedmioty wyróżniające kierunek jak również zachowuje spójność między kierunkowymi a przedmiotowymi efektami kształcenia. Efekty szczegółowe określone dla poszczególnych przedmiotów jak i praktyk zawodowych rozwijają i uszczegóławiają efekty kierunkowe. Efekty uwzględniają wymagania formułowane dla obszaru nauk społecznych z którego kierunek się wywodzi.

Można zatem stwierdzić, że realizacja celów i szczegółowych efektów kształcenia dla modułów kształcenia (poszczególnych przedmiotów) oraz praktyk zawodowych zapewnia osiągnięcie kierunkowych efektów kształcenia a więc zachowana jest spójność między efektami kierunkowymi i przedmiotowymi.

Program kształcenia w WSG przedstawiony został w formie sylabusów z uwzględnieniem opisu zakładanych efektów kształcenia.

Zdaniem studentów obecnych na spotkaniu z ZO PKA zakładane efekty kształcenia (szczegółowe i specyficzne) są publikowane na stronie internetowej w ofercie kształcenia,

poprzez platformę studencką. Cele kształcenia poszczególnych przedmiotów są jednak słabo znane studentom, którzy nie wykazują odpowiedniego zainteresowania efektami kształcenia. Studenci obecni na spotkaniu z ZO PKA, po przedstawieniu przykładowych efektów kształcenia, nie mieli zastrzeżeń co do spójności efektów kierunkowych i przedmiotowych.

Cele i określone szczegółowe efekty kształcenia pozwalają na realizację efektów kierunkowych poprzez ich uszczegółowienie i wskazanie palety pokrywającej efekty kierunkowe efektami szczegółowymi, co pokazują sylabusy oraz matryca odniesień

Nie formułowano zastrzeżeń do efektów kształcenia

## 2.2)

Kierunkowe i przedmiotowe/modułowe efekty kształcenia programu studiów kierunku *ekonomia* zostały sformułowane w sposób zrozumiały i są sprawdzalne. Zachowano odpowiednie i zrozumiałe różnice przy określaniu zakresu wiedzy dla studiów I i II stopnia. Dobrą formą wspomagającą zrozumienie określonych efektów kształcenia jest prezentacja na stronie internetowej „słownika kształcenia”.

W ocenie studentów efekty kształcenia ujęte w sylabusach są sformułowane przejrzysto i zrozumiale. Studenci potrafią dzięki nim wykazać wiedzę, umiejętności i kompetencje, które zdobędą po ukończeniu studiów a więc uznają, że efekty te są sprawdzalne.

## 2.3)

Raport samooceny (s. 51-52) stwierdza, że o sposobach weryfikowania efektów kształcenia założonych do realizacji w ramach poszczególnych zajęć studenci są informowani podczas pierwszych zajęć (jest to obowiązek wykładowcy) oraz poprzez sylabusy dostępne na platformie e-learningowej „e-WSG”. Ponadto na osobnej stronie poświęconej zasadom kształcenia wyjaśnia się zasady KRK, punktów ECTS oraz prezentuje tzw. „słownik kształcenia”.

Wszystkie kategorie zakładanych przedmiotowych efektów kształcenia a więc : wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne mają określone w sylabusach sposoby ich weryfikacji co umożliwia ich zmierzenie i ocenę na poszczególnych etapach kształcenia. Katalog tych sposobów weryfikacji obejmuje najczęściej egzaminy, kolokwia, prace projektowe, aktywność na zajęciach. Do tych przedsięwzięć należy również standaryzacja procesu dyplomowania określona Uchwałą Kolegium WSG z dnia 20 listopada 2012 r. w sprawie procesu dyplomowania, w tym zasady przeprowadzania egzaminów dyplomowych, ustalania i wyboru tematów prac dyplomowych, wyboru opiekunów prac i recenzentów. Egzamin dyplomowy składa się z następujących części: prezentacja pracy licencjackiej, odpowiedź na dwa losowane pytania kierunkowe (z makroekonomii i mikroekonomii) oraz na jedno losowane pytanie obszarowe (specjalnościowe). Na egzaminie magisterskim student odpowiada na dwa losowane pytania (kierunkowe i specjalnościowe) oraz związane z pracą magisterską. Ostateczny wynik studiów określa suma uzyskana przez dodanie: oceny średniej wszystkich egzaminów i zaliczeń uzyskanych w trakcie studiów (0,5), oceny pracy dyplomowej (0,3) i oceny egzaminu dyplomowego (0,2). Zasady dyplomowania i kryteria pracy dyplomowej wspomagają poprawnie opracowane „Opisy przedmiotu” dla następujących modułów dla studiów I stopnia: Podstawy pisania pracy dyplomowej, Edycja i prezentacja danych, Proseminarium dyplomowe i Konsultacje dyplomowe - dla studiów II stopnia: Metodologia badań naukowych, Wykład monograficzny, Projekt badawczy, Proseminarium dyplomowe i Konsultacje dyplomowe. Zdaniem Zespołu Oceniającego tak interesujący i rozbudowany blok programowy dla Procesu dyplomowania nie znajduje

pełnego odzwierciedlenia w postaci oczekiwanego poziomu prac dyplomowych. Są również pewne rozbieżności w analizowanych protokołach jeśli chodzi o liczbę i zakres stawianych podczas egzaminu pytań. Ponadto w Raporcie samooceny (s. 47) stwierdza się, że na studiach II stopnia „Seminarium z założenia ma być prowadzone przez osobę ze stopniem naukowym dr hab. lub tytułem profesora”. Analiza protokołów egzaminu magisterskiego tego nie potwierdza ponieważ spośród analizowanych prac znacząca ich część była prowadzona przez osoby ze stopniem doktora.

Analiza tematów prac magisterskich obronionych w roku akademickim 2012/2013 wskazuje, że nie występuje niezgodność tematyki i problematyki prac z kanonem kierunku: wśród 51 prac tematyka i problematyka jedynie czterech prac nie należy do zakresu kierunku *ekonomia* i mieści się w dyscyplinie nauki o zarządzaniu.

Analiza zestawienia ocen z egzaminu dyplomowego przeprowadzonego w sesji letniej roku akademickiego 2012/2013 prowadzi do wniosku, że w strukturze ocen na egzaminie licencjackim przeważają oceny 5,0 i 4,5 stanowią 68%, ocena 4,0 – 25% a oceny 3,5 i 3,0 – 7%. Podobnie przedstawia się struktura ocen egzaminu magisterskiego: oceny 5,0 i 4,5 stanowią 63%, ocena 4,0 – 27% a oceny 3,5 i 3,0 – 10%. Można stwierdzić, iż oceny są mało zróżnicowane.

W programie kierunku *ekonomia* na studiach I stopnia (tryb stacjonarny i niestacjonarny) przewidziany jest moduł obowiązkowych praktyk w podziale na praktykę podstawową w wymiarze łącznym 160 godzin (6 p. ECTS) zatwierdzaną przez Koordynatora ds. kształcenia praktycznego w Instytucie oraz praktykę branżową – wymiar 320 godzin (12 p. ECTS) zatwierdzaną przez wyznaczonego opiekuna praktyk. Zasady i formy odbywania praktyk zawarte są w Regulaminie Studenckich Praktyk Zawodowych Wyższej Szkoły Gospodarki: praktyka podstawowa jest ukierunkowana na funkcjonowanie pracownika w miejscu pracy (kompetencje pracownicze np. sumienność, punktualność) natomiast branżowa – w zależności od obranego obszaru kształcenia i kierunku. Celem praktyk jest m.in. „nabywanie przez studenta wiedzy, kształtowanie umiejętności i kompetencji społecznych niezbędnych w przyszłej pracy zawodowej, w tym m.in. umiejętności analitycznych, organizacyjnych, pracy w zespole, nawiązywania kontaktów, prowadzenia negocjacji, prowadzenia prezentacji, a także przygotowanie studenta do samodzielności i odpowiedzialności za powierzone mu zadania, jak i budowanie gotowości do uczenia się itp.” oraz pogłębianie wiedzy o poszczególnych branżach gospodarki i umożliwienie aktywizacji zawodowej na rynku pracy. W Uczelni opracowano program praktyk osobno dla specjalności Transport, spedycja i logistyka oraz specjalności Rachunkowość. W rozmowie z Koordynatorem ds. kształcenia praktycznego uzyskano informację, że praktyka podstawowa została wprowadzona od roku akad. 2013/2014, że należy ją zaliczyć do końca 2 semestru i że jest pomyślana jako doświadczenie decydujące o wyborze specjalności. Problem weryfikacji efektów kształcenia został przedstawiony następująco: student otrzymuje potwierdzenie realizacji założonych celów praktyki poprzez złożenie podpisu oraz pieczętki na Karcie Praktyk studenta WSG przez Zakład pracy. Podstawą zaliczenia praktyki jest sprawozdanie zwane Kartą Praktyk Zawodowych, którą student wypełnia na stronie [www.isaps.wsg.byd.pl](http://www.isaps.wsg.byd.pl). Podczas wizytacji ZO udostępniony został przykładowy egzemplarz Karty (przebieg praktyki: m.in. weryfikacja kosztów na podstawie faktur, uzupełnianie danych w programie transportowym, przygotowanie ewidencji czasu pracy kierowców do obliczenia nadgodzin; okres realizacji: od 21.08.2013-04.09.2013 r., czyli 11 dni; podpis zakładu pracy). W trakcie rozmowy wspomniano również o innej formie weryfikacji efektów tj. konsultacjach z pracodawcami w ramach projektu „Rozwój potencjału Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy w zakresie kształcenia logistyczno-transportowego”. Dobrą metodą, zdaniem przedstawicieli Uczelni,

weryfikacji tych efektów jest też rozwiązanie polegające na tym, że 10 najlepszych studentów stacjonarnych (specjalność Transport, spedycja i logistyka) odbędzie podczas 4 semestru płatny staż w wymiarze 150 godzin. Planowane jest również wprowadzenie obowiązku wypełnienia przez studenta na platformie testu (w tym case-studies) aby zweryfikować nabyte i utrwalone efekty kształcenia. Z nadesłanego po wizytacji ZO pisma Pani Prorektor wynika, że na podstawie opinii koordynatorów praktyk na bieżąco modyfikowane są elementy systemu kształcenia praktycznego – m.in. wzmocniono przygotowanie studentów z zakresu kompetencji społecznych oraz przepisów BHP, większy nacisk położono na metody zdalne w komunikacji praktykantów z opiekunem – ułatwiające bieżącą ewaluację realizowanych zadań.

Raport samooceny WSG jako przyczyny odsiewu wskazuje (s. 13): problemy z finansowaniem toku studiów (tryb stacjonarny i niestacjonarny), brak możliwości sprostania wymogom egzaminacyjnym, utrata pracy, trudności w pogodzeniu studiów z pracą zawodową, problemy rodzinne, stan zdrowia.

Efekty kształcenia są sprawdzane, zarówno w formie pisemnej poprzez: egzaminy, testy, zaliczenia, prezentacje, jak również poprzez weryfikowanie poprawności wykonywania konkretnych ćwiczeń lub zadań praktycznych. Zespół oceniający zapoznał się z pracami etapowymi. Jednym z ważnych elementów systemu weryfikacji efektów kształcenia są obowiązkowe praktyki zawodowe.

Udostępniane opisy przedmiotów/modułów posiadają informacje na temat form weryfikacji zdobywanych efektów kształcenia. Prowadzący na pierwszych zajęciach przedstawiają studentom źródła wiedzy: literaturę, niezbędne materiały do nauki oraz precyzują warunki zaliczenia przedmiotów, konsekwentnie je realizując.

Dokumentacja toku studiów związana z potwierdzeniem uzyskania przez studenta zakładanych efektów kształcenia i kwalifikacji, tj. protokoły egzaminacyjne, karty okresowych osiągnięć studenta oraz dyplomu prowadzona jest prawidłowo.

*Natomiast w suplementach:*

- W pkt. II - Informacje o dyplomie ust. 4 i 5 – Nazwa i status Uczelni – brak jest informacji o Uczelni i jej statusie. Ponadto nieprawidłowo wpisuje się w ust. 5 informacje o studiach realizowanych w ramach programu ERAZMUS
- W pkt. III – Informacje o poziomie wykształcenia – ust. 3 warunki przyjęcia na studia – podaje się określenie niezgodne z ustawą tj. dyplom ukończenia wyższych studiów zawodowych, podczas gdy powinno wpisywać się studia drugiego stopnia;
- W pkt. IV Informacje o treści studiów w ust. 3 wskazane jest uzupełnienie wpisów przy semestrach o rok akademicki;
- forma studiów; wpisuje się „niestacjonarne zaoczne” podczas gdy zgodnie z przepisami ustawy studia są stacjonarne i niestacjonarne;
- W pkt. V – Informacje o uprawnieniach posiadacza dyplomu w ust. 1 dostęp do dalszych studiów – wskazane jest wpisywanie możliwości kontynuowania nauki na studiach drugiego stopnia (po ukończeniu studiów pierwszego stopnia) oraz studiów trzeciego stopnia (po ukończeniu studiów drugiego stopnia), a nie jak to jest aktualnie wpisywane „możliwość uzupełnienia kształcenia na studiach magisterskich uzupełniających”.

Uczelnia posiada własne archiwum, jednakże w Uczelni nie zostały opracowane dokumenty związane ze sposobem przechowywania teczek osobowych studenta – zgodnie z wymaganiami określonymi w przepisach § 4 ust. 2 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 września 2011 r. w sprawie dokumentacji przebiegu studiów (Dz. U. Nr 201, poz. 1188). Zgodnie z informacjami uzyskanymi w czasie wizytacjiteczki absolwentów przechowuje się w uczelni przez okres 50 lat.

Zasady archiwizowania prac zaliczeniowych oraz egzaminacyjnych zostały opisane w Instrukcji dotyczącej archiwizacji dokumentacji potwierdzającej osiągnięcie przez studentów efektów kształcenia w WSG w Bydgoszczy obowiązująca od roku akademickiego 2012/2013, zgodnie z którym nauczyciele akademicy przechowują prace zaliczeniowe i egzaminacyjne przez cały cykl kształcenia dla studiów pierwszego i drugiego stopnia, natomiast efekty uzyskiwane przez studentów na zajęciach realizowanych w formie e-learningowej i b-learningowej na platformie ONTE są przechowywane w formie elektronicznej. *Wskazane byłoby, aby Instrukcja ta stanowiła załącznik do zarządzenia Rektora w sprawie archiwizacji dokumentacji dotyczącej przechowywania dokumentacji studenckiej.*

Opis zakładanych efektów kształcenia jest udostępniany studentom na stronie internetowej Uczelni oraz poprzez sprawnie działającą platformę internetową ISAPS (platforma internetowa posiadająca informację, dokumenty itp. na temat procesu kształcenia w WSG). Jedynie niewielka grupa studentów zadeklarowała znajomość zakładanych efektów kształcenia dla kierunku *ekonomia*. Osoby niezainteresowane ww. tematem nie potrafiły wskazać przyczyny takiego stanu rzeczy. Dostępność opisów efektów kształcenia studenci oceniają jako w pełni satysfakcjonującą. Udostępnione na stronie internetowej oraz przez platformę ISAPS sylabusy pozwalają studentom na zidentyfikowanie konkretnych sposobów weryfikacji efektów kształcenia, W opinii studentów system weryfikacji efektów kształcenia jest znany studentom.

#### 2.4)

Badanie losów absolwentów WSG prowadzone jest od 2005 roku. W latach 2005-2007 badania miały charakter pilotażowy i były prowadzone selektywnie na niewielkiej liczbie osób: ankietyzacja osób uczestniczących w zjazdach absolwenckich, nieliczne wywiady pogłębione prowadzone przez przedstawicieli Biura Karier oraz Inkubatora Przedsiębiorczości przy okazji doradztwa zawodowego i szkoleń, badania ankietowe wśród absolwentów studiów I stopnia pod kątem dalszej edukacji oraz poziomu uzawodowienia. Od 2011 roku WSG wprowadziła obowiązkowy udział w badaniach studentów kończących studia: wypełnienie ankiety (jeden z warunków otrzymania dyplomu ukończenia studiów) - obecnie obowiązujący kwestionariusz pochodzi z roku 2010, korzystanie ze strony [www.absolwent.wsg.byd.pl](http://www.absolwent.wsg.byd.pl) (profil kandydata, oferty pracy) oraz nieobowiązkowy udział w Programie Absolwent WSG. Program ten trwa od 2008 roku, jest stale modyfikowany: poza kontaktem z rynkiem pracodawców oferuje się szereg zniżek (kluby, ośrodki fitnessu, restauracje itp.). Podczas rozmowy z przedstawicielem Biura Karier uzyskano informację, że program ten cieszy się dużą popularnością – aktualnie uczestniczy w nim 2200 absolwentów. Należy zaznaczyć, że funkcjonuje również „Program Absolwent VIP”: biorą w nim udział studenci, którzy wykazywali się podczas studiów udokumentowaną aktywnością w zakresie trzech z następujących obszarów: wolontariat, kultura, samorząd, promocja, nauka, sport. Mogą się zarejestrować w odnośnym programie i otrzymać kartę, która upoważnia do korzystania z pakietu zniżek i promocji w wielu punktach handlowo-usługowych oraz gwarantuje zniżkę na studia podyplomowe i szkolenia, pierwszeństwo przy naborze na staże finansowane z Powiatowego Urzędu Pracy. Ponadto zarejestrowani absolwenci otrzymują dostęp do zasobów Biblioteki WSG, pomoc Biura Karier w poszukiwaniu pracy, itd. Jest to jednocześnie zachęta do udziału w badaniu losów absolwenta (termin aktualizacji karty pokrywa się z cyklem badania losów absolwenta).

Podczas wizytacji ZO otrzymał dotyczący pierwszej fazy raport z badania absolwentów z lat 2011 i 2012 przygotowany przez Dział Marketingu i Informacji. Badania są prowadzone przy pomocy kwestionariusza (odpowiednio dla studiów I i II stopnia) umieszczonego na stronach WSG. Kwestionariusz ten wypełniany jest w trzech fazach: na zakończenie cyklu kształcenia,

po trzech i po pięciu latach i obejmuje m.in. następujące kwestie: uzawodowienie, zadowolenie z wykonywanej pracy i wynagrodzenia, ocena przydatności wiedzy zdobytej na studiach, czas poszukiwania pracy i przyczyny pozostawania bez zatrudnienia. Zwrotność ankiet – przedział 45-75% (w zależności od kierunku). W roku 2014 WSG wdroży fazę drugą badania. W Raporcie samooceny (s. 51) znajduje się stwierdzenie, że na podstawie uzyskanych w badaniu losów absolwenta Uczelnia dostosowuje swoją ofertę kształcenia – ale brak konkretnych przykładów. Brak danych nt. wpływu tej grupy interesariuszy na kształtowanie struktury efektów kształcenia.

#### **Załącznik nr 4 Ocena losowo wybranych prac etapowych oraz dyplomowych**

Tematyka prac mieści się na ogół w koncepcji kształcenia na kierunku. Poziom analizowanych prac dyplomowych jest zróżnicowany, ale spełniają one wymogi stawiane przed tymi pracami i na ich podstawie można ocenić stopień osiągnięcia efektów kierunkowych a także efektów szczegółowych odnoszących się do wybranej przez dyplomanta specjalności.

Analiza prac etapowych kilku przedmiotów pozwala stwierdzić, że była możliwość weryfikacji założonych efektów kształcenia w ramach tych przedmiotów.

W Raporcie PKA z 2006 r. wskazano na zbyt małe powiązanie treści programowych sylabusów przygotowanych dla przedmiotów specjalizacyjnych z profilem specjalności oraz postawiono zarzut, że nie podano studentom zakresu i zasad przeprowadzania egzaminu dyplomowego. Podjęte działania naprawcze już w kolejnej wizytacji zostały uznane za właściwe. Stosowane procedury i zasady dyplomowania są obecnie również dostępne studentom. Treści przedmiotów specjalnościowych są powiązane z profilem programowym specjalności.

#### **Ocena końcowa 2 kryterium ogólnego – w pełni,**

#### **Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych**

##### **2.1)**

Sylwetka absolwenta kierunku ekonomia dla studiów I stopnia dla wygasającego cyklu kształcenia jest zgodna ze standardami kształcenia. Opis efektów kierunkowych dla cyklu kształcenia rozpoczętego w oku akademickim 2012/2013 jest zgodny z zasadami KRK i obejmuje wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne. Efekty przedmiotowe uszczegóławiają efekty kierunkowe, które powiązane są w efektami obszarowymi. Opis efektów kształcenia jest publikowany na stronach internetowych Uczelni- na platformie „e-WSG”.

##### **2.2)**

Kierunkowe i przedmiotowe efekty kształcenia są sformułowane w sposób zrozumiały i są sprawdzalne, co wynika z analizy zakresu efektów jak i rozmów przeprowadzonych z kadrą i studentami.

##### **2.3)**

Uczelnia/Wydział stosuje przejrzysty i dostępny dla studentów system oceny efektów kształcenia: o sposobach weryfikowania efektów kształcenia założonych do realizacji w ramach poszczególnych zajęć studenci są informowani podczas pierwszych zajęć (jest to obowiązek wykładowcy) oraz poprzez sylabusy dostępne na platformie e-learningowej „e-WSG”. Oceny egzaminu dyplomowego powinny być przedmiotem analizy władz Wydziału, z uwagi, między innymi, na ich relatywnie małe zróżnicowanie.

## 2.4)

Aktualnie implementowany system monitorowania losów absolwentów odpowiada wymaganiom regulacji prawnych. System ten, w tym element Program Absolwent WSG (oraz „Program Absolwent VIP”) niewątpliwie pozwoli w przyszłości na uzyskanie danych, które będą mogły być wykorzystane w działaniach na rzecz dostosowania efektów kształcenia do oczekiwań rynku pracy i otoczenia społeczno-gospodarczego. Brak danych nt. wpływu absolwentów na kształtowanie struktury efektów kształcenia.

## Kryterium 3. Program studiów umożliwi osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

### 3.1)

Na kierunku ekonomia studia stacjonarne i niestacjonarne I stopnia trwają 6 semestrów. Program kształcenia dla naboru studentów z roku akademickiego 2012/2013 oraz 2013/2014 na studiach stacjonarnych realizowany jest wymiar 1764 godzin z bezpośrednim udziałem nauczyciela akademickiego (4672 godziny nakładu pracy własnej studenta), na studiach niestacjonarnych z bezpośrednim udziałem nauczyciela akademickiego realizowany jest wymiar (w zależności od specjalności) od 1451 do 1515 godzin (4628 bądź 4664 godziny nakładu pracy własnej studenta). W celu uzyskania tytułu licencjata student musi zdobyć w obu trybach studiów 182,5 punktów ECTS.

Przyjęta punktacja ECTS jest zgodna podstawowymi wymaganiami w tym zakresie: w ramach semestru należy uzyskać nie mniej niż 30 pkt. ECTS, jeden pkt. ECTS odpowiada 25 godzinom pracy studenta. Program kształcenia uporządkowany jest według modułów wspólnych dla wszystkich specjalności i trybów kształcenia oraz modułów – specjalnościowych przeznaczonych dla danej specjalności.

Wymiar godzinowy zajęć na studiach I stopnia realizowanych z bezpośrednim udziałem nauczyciela jest następujący: Moduł Przedmiotów kanonicznych I: stacjonarne: 224 godziny i 24 ECTS, niestacjonarne: 140 godzin i 24 ECTS; Moduł Przedmiotów kanonicznych II: stacjonarne: 44 godziny i 5,5 ECTS, niestacjonarne: 30 godzin i 5,5 ECTS; Moduł Przedmiotów podstawowych: stacjonarne: 480 godzin i 52 ECTS, niestacjonarne: 334 godziny i 45,5 ECTS; Moduł Przedmiotów obszarowych (specjalnościowych): stacjonarne: 565 godzin i 55 ECTS; niestacjonarne: 352 godziny i 57,5 ECTS; Moduł Kształcenia praktycznego: stacjonarne: 450 godzin i 27 ECTS, niestacjonarne: 408 godzin i 23 ECTS; Moduł Procesu dyplomowania: stacjonarne: 53 godziny i 11,5 ECTS, niestacjonarne: 41 godzin i 11,5 ECTS; Moduł Elastycznego kształcenia (wymiar godzin nie wchodzi do ogólnego podsumowania): stacjonarne: 74 godziny i 4,5 ECTS, niestacjonarne: 18 godzin i 2,5 ECTS oraz Moduł Przedmiotów wyróżniających kierunek: stacjonarne 105 godzin i 15,5 ECTS; niestacjonarne: 112 godzin i 15,5 ECTS.

Na kierunku ekonomia studia stacjonarne i niestacjonarne II stopnia trwają 4 semestry. Na studiach stacjonarnych realizowany jest wymiar 1064 godzin z bezpośrednim udziałem nauczyciela akademickiego (2945 godzin nakładu pracy własnej studenta), na studiach niestacjonarnych z bezpośrednim udziałem nauczyciela akademickiego realizowany jest wymiar (w zależności od specjalności) od 702 do 712 godzin (2911 bądź 2914 godzin nakładu pracy własnej studenta). W celu uzyskania tytułu magistra student musi zdobyć w obu trybach studiów 121,5 punktów ECTS. Przyjęta punktacja ECTS jest zgodna podstawowymi wymaganiami w tym zakresie: w ramach semestru należy uzyskać nie mniej niż 30 pkt. ECTS, jeden pkt. ECTS odpowiada 25 godzinom pracy studenta.

Wymiar godzinowy zajęć na studiach II stopnia realizowanych z bezpośrednim udziałem nauczyciela: Moduł Przedmiotów kanonicznych I: stacjonarne: 8 godzin i 0,5 ECTS,

niestacjonarne: 8 godzin i 0,5 ECTS; Moduł Przedmiotów kanonicznych II: stacjonarne: 12 godzin i 4 ECTS, niestacjonarne: 20 godzin i 4 ECTS; Moduł Przedmiotów podstawowych: stacjonarne: 350 godzin i 44 ECTS, niestacjonarne: 224 godziny i 39 ECTS; Moduł Przedmiotów obszarowych (specjalnościowych): stacjonarne: 564 godziny i 57 ECTS; niestacjonarne: 364 godziny i 55 ECTS; Moduł Kształcenia praktycznego: stacjonarne: 18 godzin i 3,5 ECTS, niestacjonarne: 28 godzin i 2,5 ECTS; Moduł Procesu dyplomowania: stacjonarne: 102 godziny i 20,5 ECTS; niestacjonarne: 68 godzin i 20,5 ECTS; Moduł Elastycznego kształcenia (wymiar godzin nie wchodzi do ogólnego podsumowania): stacjonarne: 52 godziny i 7 ECTS, niestacjonarne 48 godzin i 7 ECTS.

Na podstawie analizy programu studiów zarówno I jak i II stopnia oraz sylabusów można uznać że udział zajęć aktywnych wspomaga uzyskania zakładanych efektów kształcenia w zakresie umiejętności zaś udział zajęć praktycznych wzmacnia nabywanie kompetencji społecznych. Przyjęta struktura programu kształcenia odpowiada profilowi ogólnoakademickiemu zaś udział zajęć praktycznych i aktywizujących odpowiada na oczekiwania rynku pracy.

Przyjęta punktacja ECTS jest zgodna z podstawowymi wymaganiami w tym zakresie. Program kształcenia uporządkowany jest według modułów wspólnych dla wszystkich specjalności i trybów kształcenia oraz modułów specjalnościowych – przeznaczonych dla danej specjalności.

Można stwierdzić, że tak opracowany program kształcenia w tym, ogólna liczba godzin bezpośredniego kontaktu a także poszczególnych grup przedmiotów a także formy zajęć umożliwiają osiągnięcie zakładanych na studiach I i II stopnia celów i efektów kształcenia szczegółowych i kierunkowych.

Sekwencja przedmiotów i modułów przyjęta w planie i programie studiów stacjonarnych i niestacjonarnych I stopnia jest w zasadzie prawidłowa, ponieważ przedmioty podstawowe kanoniczne I i przedmioty wyróżniające kierunek usytuowane są w pierwszych czterech semestrach. Jednakże przedmioty obszarowe (specjalnościowe) pojawiają się już w semestrze pierwszym (aż trzy), co by oznaczało, że wybór specjalności dokonuje się bardzo wcześnie i tym bardziej przed mającą ten wybór określić – praktyką zawodową. Przedmioty związane z procesem dyplomowania umieszczono w semestrach od IV do V tj. właściwie. Z kolei na studiach II stopnia w pierwszym semestrze umieszczono tylko jeden przedmiot z modułu obszarowego/specjalnościowego a proces dyplomowania rozpoczyna się prawidłowo od semestru pierwszego. Przedmioty podstawowe oraz kanoniczne I usytuowane są w pierwszych trzech semestrach.

Warto podkreślić, że dla kandydatów na studia II stopnia, którzy nie są absolwentami kierunku *ekonomia, zarządzanie* bądź *finanse i rachunkowość* przygotowano komplementarny moduł kształcenia w ramach zajęć uzupełniających (Raport samooceny, s. 9-10). Moduł ten obejmuje cztery przedmioty (grupy zagadnień), studenci korzystają z umieszczonych na platformie specjalnie przygotowanych materiałów dydaktycznych. Brak jednak danych odnośnie do treści programowych i wymiaru godzin (nie znaleziono również sylabusów).

Uczelnia przedstawiła również „wygasający” plan i program kształcenia dla obecnego III roku studiów I stopnia (tryb stacjonarny i niestacjonarny). Wymiar ogólny godzin (stacjonarne: 1720 i niestacjonarne: 1086) oraz wymiar poszczególnych przedmiotów (kształcenia ogólnego, podstawowych, kierunkowych, profilu dyplomowania oraz specjalnościowych) i program studiów spełnia standardy MNiSW.

Zajęcia na studiach stacjonarnych odbywają się od wtorku do piątku w g.: od 7:30-21:05. W bloku od g. 18:00-21:05 planowane są zajęcia z praktykami. Obowiązują 15 minutowe przerwy między 90 minutowymi jednostkami.

Zajęcia na studiach niestacjonarnych prowadzone są w trybie 8 zjazdów na semestr w piątki od g. 16:15-19:30, w soboty i niedziele w g. 7:30-21:05 (15 minutowe przerwy między 90 minutowymi jednostkami, brak dłuższej przerwy na posiłek obiadowy, co nie jest właściwym rozwiązaniem).

W materiałach Uczelni przygotowanych na wizytację brak syntetycznego zestawienia liczebności grup ćwiczeniowych, językowych czy seminaryjnych. Z pisma Pani Prorektor nadesłanego już po wizytacji ZO wynika, że w roku akademickim 2012/2013 na studiach pierwszego stopnia realizowano przedmiot proseminarium, który składał się z 2 form: wykładów i ćwiczeń. Liczebność grupy na wykładzie wynosiła do 30-45 osób, zaś na ćwiczeniach liczebność tę określono na piętnaście osób. W części ćwiczeniowej dyplomanci dokonywali wyboru tematu pracy dyplomowej i określali strukturę tej pracy. Dalsze działania związane z przygotowaniem pracy dyplomowej pod kierunkiem promotora miały miejsce w formie zajęć, którą określono jako konsultacje dyplomowe. Grupy te liczyły do 15 osób.

Warto podkreślić, że liczebność grup ćwiczeniowych wizytowanych zajęć wyniosła odpowiednio 20 oraz około 30 osób.

Program i wymiar praktyk zawodowych oraz dobór miejsc ich odbywania jest spójny z założonymi celami i efektami kształcenia. Przewidziany jest moduł obowiązkowych praktyk w podziale na praktykę podstawową w wymiarze łącznym 160 godzin (6 p. ECTS) zatwierdzaną przez Koordynatora ds. kształcenia praktycznego w Instytucie oraz praktykę branżową – wymiar 320 godzin (12 p. ECTS) zatwierdzaną przez wyznaczonego opiekuna praktyk. Praktyka podstawowa jest ukierunkowana na funkcjonowanie pracownika w miejscu pracy (kompetencje pracownicze np. sumienność, punktualność) natomiast branżowa – w zależności od obranego obszaru kształcenia i kierunku. Celem praktyk jest m.in. „nabywanie przez studenta wiedzy, kształtowanie umiejętności i kompetencji społecznych niezbędnych w przyszłej pracy zawodowej, w tym m.in. umiejętności analitycznych, organizacyjnych, pracy w zespole, nawiązywania kontaktów, prowadzenia negocjacji, prowadzenia prezentacji, a także przygotowanie studenta do samodzielności i odpowiedzialności za powierzone mu zadania, jak i budowanie gotowości do uczenia się itp.”. Oraz pogłębianie wiedzy o poszczególnych branżach gospodarki i umożliwienie aktywizacji zawodowej na rynku pracy.

W Raporcie samooceny podano ponad 30 przykładowych miejsc odbywania praktyk: City Bank Handlowy, Oddział w Bydgoszczy; BOŚ, Oddział w Bydgoszczy; Torotrans Chojnice; Wojewódzki Inspektorat Transportu Drogowego Bydgoszcz; Urzędy Skarbowe w Bydgoszczy, Toruniu, Inowrocławiu, Grudziądzu itd. Wskazane miejsca praktyk pozwalają na realizację ich celu. Student może być w części zwolniony z odbywania praktyki jeśli działa w Samorządzie Studenckim, kołach naukowych lub jest aktywny w innych przedsięwzięciach na rzecz Uczelni. Student może uzyskać zaliczenie praktyki na podstawie pracy zawodowej, której profil jest zgodny ze studiowanym kierunkiem, o okresie zatrudnienia nie krótszym niż obowiązujący wymiar praktyki, w okresie ostatnich trzech lat. Zdaniem przedstawicieli Uczelni procent zwolnień z praktyk jest nieznaczny.

Możliwości indywidualizacji procesu kształcenia studentów wybitnie uzdolnionych oraz studentów niepełnosprawnych określa Regulamin Studiów WSG, który przewiduje indywidualną organizację zajęć: ustalenie terminów i form realizacji obowiązków wynikających z planu studiów niezależnie od obowiązującego rozkładu/ harmonogramu zajęć. Indywidualizacja procesu kształcenia występuje również w ramach wyboru specjalności, przedmiotu do wyboru I i przedmiotu do wyboru II na studiach I i II stopnia w

ramach modułu Przedmioty obszarowe/specjalnościowe. Ponadto na studiach I stopnia studenci wybierają pomiędzy dwoma zajęciami laboratoryjnymi (zajęcia zróżnicowane w zależności od specjalności) w ramach modułu Kształcenia praktycznego. Indywidualizacja procesu kształcenia obejmuje również wybór zajęć/ lektoratów z języka obcego (angielski, niemiecki, rosyjski). W ramach kierunku *ekonomia* proponowane są studia w języku angielskim „International Business”, których prowadzenie umożliwiła współpraca z nauczycielami akademickimi z zagranicy (nie przedstawiono programu kształcenia) jednakże ze względu na stawiane studentom wymagania językowe – dotąd studia nie zostały uruchomione.

Bezpośrednią pomocą studentom niepełnosprawnym zajmuje się Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych we współpracy ze Zrzeszeniem Studentów Niepełnosprawnych WSG. Uczelnia oferuje: możliwość bezpłatnego wypożyczenia systemu FM dla studentów słabo słyszących; stronę internetową [www.niepelnosprawni.wsg.byd.pl](http://www.niepelnosprawni.wsg.byd.pl) z dostosowaną wersją dla słabo widzących; zdigitalizowane materiały dydaktyczne i dyktafony dla studentów niewidomych; pracownię komputerową z przystosowanymi stanowiskami do potrzeb studentów niewidomych, słabo widzących oraz poruszających się na wózku inwalidzkim; wybrane stanowiska komputerowe w Bibliotece; pomoc Asystentów Osobistych Osób Niepełnosprawnych. Oferowane przez Uczelnię możliwości indywidualizacji procesu kształcenia studentów wybitnie uzdolnionych oraz studentów niepełnosprawnych należy ocenić pozytywnie.

### 3.2)

Zakładane efekty kształcenia, treści programowe, formy zajęć , w tym formy aktywizujące i zajęcia praktyczne oraz stosowane metody dydaktyczne tworzą w zasadzie spójną całość. Opracowana Macierz efektów kształcenia wskazuje na właściwe powiązania między efektami kierunkowymi, efektami szczegółowymi-przedmiotowymi a realizowanym programem kształcenia czyli poszczególnymi przedmiotami i ich treściami kształcenia. Wątpliwości budzi jedynie to, że na studiach I stopnia przedmioty specjalnościowe pojawiają się już w semestrze pierwszym (aż trzy), co by oznaczało, że wybór specjalności dokonuje się bardzo wcześnie, przed przedmiotami wyznaczającymi specyfikę kierunkową.

Prezydium PKA zwróciło uwagę na konieczność zmiany nazwy specjalności "język angielski w gospodarce", tak aby bardziej odpowiadała jej profilowi programowemu. Uczelnia zrezygnowała z prowadzenia takiej specjalności.

### **Ocena końcowa 3 kryterium ogólnego - w pełni,**

#### **Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych**

##### **3.1).....**

Opracowany na kierunku *ekonomia* program kształcenia umożliwia w pełni osiągnięcie zakładanych celów i efektów kształcenia, a także uzyskanie zakładanej struktury kwalifikacji absolwenta. Czas trwania kształcenia, prawidłowość doboru treści kształcenia oraz form zajęć i metod dydaktycznych (w tym moduł przedmiotów do wyboru, wybór specjalności, języka obcego) tworzy właściwe ramy dla osiągania zakładanych efektów kształcenia. Przyjęta punktacja ECTS jest zgodna z obowiązującymi przepisami. Wątpliwości budzi zbyt wczesne usytuowanie przedmiotów obszarowych- specjalnościowych na studiach I stopnia. Program i wymiar praktyk studenckich, termin ich realizacji oraz dobór miejsc ich odbywania jest spójny z założonymi celami i efektami kształcenia. System organizacji i kontroli praktyk, w tym wprowadzenie dwóch form tj. praktyki podstawowej i branżowej należy ocenić

pozytywnie ze względu na możliwość nabycia przez studentów umiejętności praktycznych a planowane zmiany czy uzupełnienia systemu mogą wzmacniać możliwości uzyskania przez studenta umiejętności praktycznych. Organizacja procesu kształcenia jest w zasadzie prawidłowa – jednakże należałoby w harmonogramie studiów niestacjonarnych wprowadzić dłuższą przerwę na obiad. Są tworzone warunki dla indywidualizacji procesu kształcenia studentów wybitnie uzdolnionych. Indywidualizacja kształcenia studentów niepełnosprawnych ma bardzo dobre warunki jej realizacji.

### 3.2).....

Zakładane efekty kształcenia, treści programowe, formy zajęć oraz stosowane metody dydaktyczne tworzą w zasadzie spójną całość. Wątpliwości budzi jedynie to, że na studiach I stopnia przedmioty obszarowe -specjalnościowe pojawiają się już w semestrze pierwszym (aż trzy), co by oznaczało, że wybór specjalności dokonuje się bardzo wcześnie przed niektórymi kierunkowymi treściami kształcenia.

## **Kryterium 4. Liczba i jakość kadry dydaktycznej a możliwość zagwarantowania realizacji celów edukacyjnych programu studiów**

### 4.1)

Zajęcia na kierunku *ekonomia* prowadzi ponad **76** osób. Do minimum kadrowego na studiach I i II stopnia Uczelnia przedstawiła 15 osób, w tym **6** osób z tytułem profesora lub stopniem doktora habilitowanego. Struktura specjalności naukowych zarówno osób przedstawionych do minimum kadrowego, jak i pozostałych (61 osób) prowadzących zajęcia na wizytowanym kierunku w pełni zapewnia realizację założonych efektów i celów kształcenia. Jeśli chodzi o strukturę kadry według statusu akademickiego, to odpowiada ona specyfice kształcenia na studiach I i II stopnia. Wśród osób spoza minimum kadrowego, osoby z tytułem magistra stanowią 50% składu. Legitymują się oni w przeważającej większości doświadczeniem zawodowym.

Generalnie obsada zajęć jest prawidłowa i zgodna z obszarami, dziedzinami i dyscyplinami nauki, które reprezentowane są przez dorobek naukowy nauczycieli akademickich. Dorobek ten analizowany był zarówno w odniesieniu do osób zaliczonych do minimum, jak i do pozostałych osób prowadzących zajęcia na wizytowanym kierunku. Z analizy tej wynika, że pewne wątpliwości może budzić powierzenie zajęć z przedmiotu „ekonomika i organizacja pracy w przedsiębiorstwie” nauczycielowi akademickiemu, którego dorobek naukowy dotyczy głównie polityki płac i wynagrodzeń w aspekcie regionalnym a także zajęć z „podstaw przedsiębiorczości” przez osobę, której dorobek jest bardzo skromny (co nie pozwoliło na zaliczenie do minimum kadrowego) i nie dotyczy tematyki prowadzonych zajęć.

### 4.2)

Teczki osobowe zawierają dokumenty pozwalające na ocenę, czy nauczyciel akademicki spełnia wymagania do zaliczenia do minimum kadrowego na kierunku *ekonomia*, tj. czy posiada odpowiednie kwalifikacje naukowe (stopnie i tytuły naukowe oraz dorobek lub posiada doświadczenie zawodowe zdobyte poza uczelnią, związane z umiejętnościami wskazanymi w opisie efektów kształcenia dla ocenianego kierunku studiów – zgodnie z wymaganiami określonymi w § 12 ust. 2 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa

Wyższego z dnia 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia Dz. U. Nr 243, poz. 1445, z późn. zm.), w jakim wymiarze realizują pensum dydaktyczne, a także czy złożył nie później niż do dnia 30 czerwca roku poprzedzającego rok akademicki oświadczenie o wyrażeniu zgody na wliczenie do minimum kadrowego na studiach pierwszego i drugiego stopnia w Wyższej Szkole Gospodarki zgodnie z wymaganiami określonymi w art. 112a ust. 3 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2012 r., poz. 572 i 742).

W Uczelni wszystkie oświadczenia zostały podpisane w terminie zgodnym z wymaganiami określonymi w przepisach ustawy, tj. w dniu 26 czerwca 2013 r.

Zgodnie z informacjami zawartymi w tych oświadczeniach wszystkie wskazane do minimum kadrowego osoby stanowią minimum kadrowe nie więcej niż dwukrotnie, a także są zatrudnione w Uczelni na podstawie mianowania lub umowy o pracę w pełnym wymiarze czasu pracy, nie krócej niż od początku semestru studiów, a więc zgodnie z wymaganiami określonym w § 13 ust. 1 i 2 wymienionego wyżej rozporządzenia.

*Zwraca się uwagę na fakt, iż dwie osoby są zatrudnione na stanowiskach profesora – zgodnie ze Statutem uczelni, jednakże niezgodnie z wymogami określonymi w art. 110 ust. 1 ustawy.*

W teczkach osobowych znajduje się również dokumentacja związana z realizacją zwyczajowych procedur dotyczących prowadzonej w Uczelni polityki kadrowej.

Wszystkie wyżej wymienione osoby przeprowadzą osobiście na kierunku *ekonomia*, co najmniej 30 godzin zajęć dydaktycznych (samodzielni nauczyciele akademicki) oraz co najmniej 60 godzin (doktorzy), co spełnia wymagania określone w § 13 ust. 3 wymienionego wyżej rozporządzenia.

Do minimum kadrowego Zespół Oceniający zaliczył 14 osób, wśród nich 6 osób to doktorzy habilitowani i profesorowie, pozostali są pracownikami niesamodzielnymi. Jedna osoba w grupie doktorów nie została zaliczona do minimum kadrowego z powodu niedostatecznego dorobku naukowego. W opinii Zespołu oceniającego należy wzmocnić kadrę akademicką w grupie samodzielnych nauczycieli akademickich tworzących minimum kadrowe.

Specjalności naukowe wynikające z dorobku naukowego kadry, tworzącej minimum kadrowe są adekwatne do realizowanego programu i zakładanych efektów kształcenia mieszczących się w obszarze nauk społecznych, dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinach *ekonomia*, finanse i nauki o zarządzaniu. Dotyczą one wokół takich zagadnień jak (w nawiasach podano przykładowe efekty odnoszące się do przedstawianych zagadnień): rynku pracy, płac i wynagrodzeń (np. KW\_02, KW\_03, KU\_01, KU\_09), zarządzania organizacją, zarządzania projektami oraz kultury organizacyjnej przedsiębiorstw (np. KW\_04, KW\_12, KU\_05, KU\_07), finansów i bankowości (np. KW\_02, KU\_03), ekonomiki transportu i logistyki (np. KW\_03, KU\_02) oraz zastosowania metod ilościowych w ekonomii (KU\_01, KU\_04, KU\_06, KU\_09). Dorobek naukowy osób tworzących minimum kadrowe skupia się na takich zagadnieniach jak: międzynarodowe stosunki gospodarcze, polityka transportu, finanse przedsiębiorstw, zarządzanie przedsiębiorstwem, rozwój gospodarczy, historia myśli ekonomicznej, płace, rynek pracy, statystyka.

Jak wspomniano wyżej, kwalifikacje pozostałych pracowników (61 osób) biorących udział w procesie kształcenia na ocenianym kierunku przede wszystkim odnoszą się do obszaru nauk społecznych. Połowę tej grupy stanowią magistrzy, posiadający w większości doświadczenie zawodowe (prowadzenie własnej firmy, działalność ekspercka, zatrudnienie w instytucjach ubezpieczeniowych i w instytucjach administracji państwowej, zatrudnienie w przedsiębiorstwach produkcyjnych w charakterze kadry menadżerskiej).

**Załącznik nr 5 - Nauczyciele akademicy realizujący zajęcia dydaktyczne na ocenianym kierunku studiów, w tym stanowiący minimum kadrowe. Cz. I. Nauczyciele akademicy stanowiący minimum kadrowe.**

Minimum kadrowe na kierunku *ekonomia* prowadzonym na Wydziale Studiów Stosowanych w perspektywie długookresowej nie wskazuje na dużą stabilność, bowiem tylko 2 osoby wskazane do minimum kadrowego zatrudnione zostały na czas nieokreślony, zaś pozostałych 13 osób – na czas określony, tj. do 30.06.2014 r. – 2 osoby, do 31.07.2014 r. – 1 osoba, do 31.08.2014 r. – 3 osoby, do 30.09.2014 r. – 2 osoby, do 31.08.2015 r. – 1 osoba, do 31.08.2016 r. – 1 osoba, do 30.09.2016 r. – 2 osoby, do 31.08.2017 r. – 1 osoba.

Warunek dotyczący stosunku liczby nauczycieli akademickich, stanowiących minimum kadrowe dla kierunku *ekonomia*, do liczby studentów na tym kierunku jest spełniony i wynosi 1:29, co spełnia wymagania określone w § 17 ust. 1 pkt. 3 cytowanego wyżej rozporządzenia.

4.3)

Istotnym elementem wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia jest prowadzenie właściwej polityki kadrowej, w tym właściwy dobór nauczycieli akademickich prowadzących kształcenie na ocenianym kierunku studiów. Priorytetami polityki kadrowej Wyższej Szkoły Gospodarki, realizowanej również w odniesieniu do kadry wizytowanego kierunku, są (s. 23 Raportu Samooceny):

- pozyskiwanie pracowników z bogatym doświadczeniem naukowo-dydaktycznym,
- zatrudnianie osób spoza szkolnictwa wyższego w charakterze ekspertów branżowych,
- dbanie o rozwój młodych pracowników naukowo-dydaktycznych.

W decyzjach dotyczących zatrudnienia kadry (nabór prowadzony jest w trybie konkursu) Rektor Uczelni kieruje się kryteriami, do których należą kompetencje merytoryczne kandydatów i dorobek naukowy, doświadczenie dydaktyczne oraz uznanie w środowisku akademickim a także w przypadku praktyków gospodarczych – uznanie w środowisku branżowym.

Podstawowe kryteria oceny nauczycieli akademickich dotyczą trzech sfer działalności: jakości pracy dydaktycznej, wysiłków organizacyjnych pozwalających podnieść poziom i skuteczność zajęć oraz rezultaty badań naukowych. Prowadzenie corocznych ankietowych ocen nauczycieli przez studentów pomaga w ocenie nauczycieli akademickich, ale ocena pracowników przebiega także w oparciu o składane przez nich drogą elektroniczną sprawozdania, obejmujące trzy wymienione wyżej obszary działalności. Należy dodać, że dyrektor Instytutu Ekonomii i Zarządzania przed rozpoczęciem roku akademickiego przeprowadza rozmowy z pracownikami w oparciu o wyniki hospitacji i ankietyzacji zajęć z uwzględnieniem działalności naukowej i organizacyjnej.

Uczelnia wspiera swoją kadrę i dba o jej rozwój naukowy czemu służą zebrania naukowe, tworzenie zespołów badawczych i seminaria dla młodej kadry. Dobrze uzasadnione prośby o pomoc finansową w badaniach (urlopy, stypendia, w tym doktoranckie, wyjazdy konferencyjne, finansowanie wewnętrznych i zewnętrznych szkoleń) są pozytywnie rozpatrywane (nakłady finansowe Uczelni na te cele w ostatnich 4 latach wynosiły 50 tys. PLN). Stypendia naukowe udzielane są na okres od 6-24 miesięcy. Każdemu pracownikowi naukowo-dydaktycznemu przysługuje 6-miesięczny urlop naukowy.

Wsparciem dla rozwoju kadry prowadzącej zajęcia na ocenianym kierunku, także w odniesieniu do badań naukowych, może być szeroko rozwinięta współpraca Uczelni z

otoczeniem społeczno-gospodarczym Uczelni. Do przykładów takiej współpracy odwoływali się nauczyciele akademicki podczas spotkania z ZO (por. niżej).

Obciążenia dydaktyczne, naukowe i organizacyjne w katedrach są bilansowane przez kierowników Katedr celem zapewnienia jak najwyższego poziomu kształcenia.

Istotnym elementem realizowanej polityki kadrowej jest dbałość Uczelni o poziom badań naukowych zarówno indywidualnych, jak i zespołowych, czego wyrazem jest finansowanie przez Uczelnię badań w postaci grantów i składanie przez pracowników naukowo-dydaktycznych wniosków do instytucji zewnętrznych.

Realizacja polityki kadrowej jest corocznie analizowana przez Kolegium Uczelni. Jej efekty przejawiają się przede wszystkim w podnoszeniu się statusu akademickiego pracowników naukowo-dydaktycznych. Wśród pracowników Instytutu Ekonomii i Zarządzania obronione zostały 3 prace doktorskie, 2 nauczycieli akademickich uzyskało stopień doktora habilitowanego.

Na spotkaniu z kadrami akademickimi poruszano kwestie związane z przygotowaniem Uczelni do kształcenia praktycznego w związku z planowanymi zmianami ustawowymi. Przewodnicząca Zespołu Oceniającego, prowadząca spotkanie, pytała o działania podejmowane przez kadrę idące w kierunku prowadzenia studiów o profilu praktycznym ale także o ewentualne oczekiwania studentów co do modyfikacji programów studiów. Nauczyciele akademicki wskazywali na potrzebę kontynuacji studiów na kierunku *ekonomia* ze względu na potrzeby gospodarki. Jako przykład podawali zapotrzebowanie administracji centralnej i lokalnej, która wchłania przede wszystkim absolwentów kierunków *ekonomia* oraz *prawa i administracji*. Nauczyciele akademicki podkreślali, że kadra jest przygotowana do zmiany profilu kształcenia. Na kierunku prowadzone są np. specjalne warsztaty przez osoby reprezentujące praktyków gospodarczych a szczególnie administrację. Warto podkreślić, że wśród obecnych na spotkaniu byli nauczyciele reprezentujący różne obszary praktyki gospodarczej (przedstawiciele banków, instytucji transportowych). Podkreślali, że znacząca liczba osób wśród kadry akademickiej będących praktykami gospodarczymi gwarantuje, że zarówno obecnie realizowane programy studiów, jak i ewentualne jego modyfikacje pozwalają na dobre przygotowanie absolwenta do potrzeb rynku pracy.

Drugi nurt dyskusji dotyczył „jakości studentów”, a w szczególności ich motywacji do zdobywania wiedzy i umiejętności. Nauczyciele akademicki wskazywali, że Uczelnia powinna iść w kierunku kształcenia praktycznego, bowiem studia o wysokim poziomie kształcenia ogólnoakademickiego wybiera niewielki procent naprawdę zmotywowanych studentów. Niż demograficzny pogłębia i będzie pogłębiać ten proces. Przy programach studiów kładących większy nacisk na kształcenie umiejętności i przekazywanie wiedzy praktycznej można – jak się wydaje – bardziej zainteresować studenta ofertą kształcenia rozbudzając jego własne zainteresowania. Praktyczne kształcenie może zatem bardziej ich motywować niż kształcenie teoretyczne. Prognozy co do „garnituru” studentów nie są jednak najlepsze. Ciekawa była wypowiedź jednego z nauczycieli, który wskazywał na szczególną rolę seminarium dyplomowego, podczas którego tak naprawdę nauczyciel akademicki poznaje swojego studenta. Promotor powinien umieć odpowiedzieć na zainteresowania dyplomanta. Walka o studenta w okresie niżu demograficznego czyni wiele zła, ale rolą nauczyciela akademickiego jest rozbudzanie jego zainteresowań. W kontekście dyskusji nad rolą promotora wskazywano także na jego dodatkowe zadania w przypadku studentów obcokrajowców, często nie znających języka polskiego w stopniu umożliwiającym im na poprawne przygotowanie pracy dyplomowej w języku polskim. Wizytowany kierunek ma znaczącą liczbę studentów z Ukrainy. Pewne sugestie kadry akademickiej szły w kierunku zwiększenia zakresu zajęć z języka polskiego.

Zwracano uwagę na większe zmotywowanie do studiów studentów niestacjonarnych. Powoływano się na studentów specjalności rachunkowość, którzy chcą poszerzyć swoje kompetencje zawodowe. Tematem dyskusji z nauczycielami akademickimi były także zagadnienia internacjonalizacji kształcenia i badań naukowych. W tym kontekście Zespół Oceniający był zainteresowany skalą wspomagania nauczycieli akademickich ze strony Uczelni przy uczestnictwie w konferencjach międzynarodowych, wspólnych z instytucjami zagranicznymi badań naukowych etc. Z wypowiedzi kadry akademickiej wynikało, że generalnie wspomaganie finansowe rozwoju naukowego przez Uczelnię jest zagwarantowane, skala tego wspomagania nie jest duża. Podkreślano jednak, że znaczące wspomaganie zarówno w zakresie wyboru obszaru badań, jak wspomaganie finansowego może opierać się na szeroko rozwiniętej współpracy Uczelni z otoczeniem społeczno-gospodarczym. Przytaczano szereg przykładów w tym zakresie.

#### 4.4.)

Po wizytacji w roku 2006 Uczelnia ustosunkowała się do zastrzeżeń sformułowanych w uchwale 563/2006 w odniesieniu do kadry akademickiej. Zastrzeżenia te dotyczyły specjalności naukowych nauczycieli akademickich. Działania naprawcze zostały ocenione pozytywnie. W uchwale 1052/2009 nie formułowano zastrzeżeń odnośnie do kadry akademickiej.

### **Załącznik nr 6 - Informacja o hospitowanych zajęciach i ich ocena;**

Zajęcia prowadzone były na dobrym poziomie akademickim w sposób aktywizujący słuchaczy. Wspomagane były prezentacją multimedialną.

#### **Ocena końcowa 4 kryterium ogólnego - w pełni**

#### **Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych**

##### **4.1) .....**

Liczba pracowników naukowo-dydaktycznych prowadzących zajęcia na ocenianym kierunku – zarówno zaliczonych do minimum kadrowego, jak i pozostałych – oraz struktura ich kwalifikacji naukowych umożliwia osiągnięcie zakładanych celów i efektów kształcenia. Specjalności naukowe pracowników naukowo-dydaktycznych odnoszą się do obszaru nauk społecznych, dziedziny nauk ekonomicznych i dyscyplin: *ekonomia*, finanse, nauki o zarządzaniu. Generalnie obsada zajęć jest prawidłowa a pewne uwagi zostały przedstawione wyżej.

##### **4.2) .....**

Z 15 osób przedstawionych do minimum kadrowego zaliczono 14 osób (6 samodzielnych nauczycieli akademickich i 8 doktorów ). Analiza przedstawionej przez Uczelnię dokumentacji pozwala na stwierdzenie, że osoby wymienione w minimum kadrowym spełniają warunki określone w przepisach prawa. Kadra akademicka z minimum kadrowego w grupie samodzielnych nauczycieli akademickich wymaga wzmocnienia.

Minimum kadrowe na kierunku *ekonomia* w perspektywie długookresowej wskazuje na umiarkowaną stabilność, bowiem tylko 2 osoby wskazane do minimum kadrowego zatrudnione zostały na czas nieokreślony, zaś pozostałych 13 osób – na czas określony od 2014 do 2017 roku.

##### **4.3) .....**

Polityka kadrowa odnosząca się bezpośrednio do wizytowanej jednostki oparta jest na ocenie osiągnięć naukowych, organizacyjnych i dydaktycznych przy wsparciu przez Uczelnię dalszego rozwoju naukowego i wspierania współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym.

#### **Kryterium 5. Infrastruktura dydaktyczna i naukowa, którą dysponuje jednostka a możliwość realizacji zakładanych efektów kształcenia oraz prowadzonych badań naukowych**

Kampus Uczelni położony nad rzeką w ciekawej części miasta zajmuje powierzchnię 8 ha (z czego 4,3 ha to grunty własne), na których znajduje się 14 wolnostojących budynków o łącznej powierzchni 13 187m<sup>2</sup>. Znajdują się w nich sale dydaktyczne o łącznej powierzchni 5281,23 m<sup>2</sup>, w tym 3832,88 m<sup>2</sup> powierzchni własnych i 1448,35 m<sup>2</sup> powierzchni wynajętych (na podstawie długoterminowych umów najmu). Skupienie bazy dydaktycznej w Kampusie ułatwia organizację i realizację zajęć. Dysponowanie osiemnastoma salami wykładowymi o zróżnicowanej powierzchni pozwala na odpowiednie dostosowanie wyboru sali do liczebności grupy studentów. Sale wykładowe są wyposażone w nowoczesny sprzęt audiowizualny oraz nagłośnienie umożliwiające swobodną realizację wykładów. Instytut Ekonomii i Zarządzania wykorzystuje głównie sale wykładowe w budynku „K”, w którym mieści się siedziba Instytutu, sale ćwiczeniowe audytoryjne i sale wykładowe.

Przydziałem sal dydaktycznych zajmuje się specjalna jednostka administracyjna wchodząca w skład Działu Kształcenia.

Instytut Ekonomii i Zarządzania dysponuje pracownikami komputerowymi umożliwiającymi prowadzenie zajęć laboratoryjnych. Pracownie komputerowe (4) wyposażone są w komputery klasy PC (15 stanowisk każda), natomiast w jednej pracowni zainstalowano 15 komputerów Macintosh. Komputery PC mogą pracować pod kontrolą systemu Windows lub Linux. W pracowniach zainstalowano również projektory multimedialne, a w jednej z nich znajduje się tablica interaktywna. Na komputerach dostępne jest następujące oprogramowanie: NI LabView, Microsoft Visual Studio, Borland C++ Builder, SPSS, Gretl, Subiekt GT, Rachmistrz, ArcGIS, Microsoft Office, Mathworks Matlab. Ponadto Instytut Ekonomii i Zarządzania posiada pracownie specjalistyczne w dziedzinie zintegrowanych systemów informatycznych do zarządzania przedsiębiorstwem oraz rozwiązań optymalizacyjnych w transporcie, spedycji i logistyce. W pracowniach możliwe jest uruchomienie zdalne aplikacji typu ERP (IScala), CRM (SugarCRM) oraz aplikacji optymalizujących koszty w transporcie i logistyce tj. TranSPED, ERP Comp-Win. Specjalną pracownią jest pracownia systemów informatycznych w logistyce i transporcie posiadająca na stanie oprogramowania do edycji i zarządzania kodami kreskowymi, oprogramowanie magazynowe oraz urządzenia (odbiorniki GPS, symulatory tachografów).

W Uczelni działa Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości, który promuje działalność gospodarczą wśród studentów i pracowników uczelni wyższych z Bydgoszczy.

Wokół obiektów dydaktycznych Uczelni położone są tereny rekreacyjno-wypoczynkowe o łącznej powierzchni użytkowej ok. 6000 m<sup>2</sup>. Ponad połowę tej powierzchni (3200 m<sup>2</sup>) przeznaczono na obiekty rekreacyjno – sportowe wśród których znajdują się m.in. boiska do piłki koszykowej oraz przystań kajakowa i żaglowa na Brdzie, ścieżki spacerowe poprowadzone są przez uczelniane arboretum, które zostało specjalnie zaprojektowane i wykonane na zrewitalizowanym terenie przedwojennej garbarni. Uczelnia dysponuje parkingami na około 300 stanowisk dla studentów, pracowników oraz gości i kilkudziesięcioma miejscami postojowymi dla rowerów.

Wszystkie pomieszczenia administracyjne i sale dydaktyczne sprzężone są lokalną siecią

komputerową i wewnętrzną siecią telekomunikacyjną CENTREX. Każdy z komputerów w zakładach naukowych i administracji Uczelni posiada dostęp do sieci Internet – stałe dostępne łącze symetryczne 36 Mbit/s. Wszystkie komputery udostępnione studentom pracują w autonomicznej sieci komputerowej. Dodatkowo studentom została udostępniona sieć bezprzewodowa mająca zasięg na całym kampusie WSG.

Do dyspozycji nauczycieli akademickich i studentów jest ponad 350 komputerów PC, z tego 150 komputerów składa się na wyposażenie 10 pracowni komputerowych wykorzystywanych na potrzeby procesu dydaktycznego, w tym specjalistyczna pracownia multimedialna. Wszyscy zainteresowani nauczyciele akademicy oraz studenci mają dostęp do zasobów serwisu Microsoft DreamSpark Premium.

W Uczelni istnieje od 2005 roku Ośrodek Nowych Technologii Edukacyjnych (ONTE). Od roku akademickiego 2006/2007 odpowiada za techniczną i metodyczną stronę zajęć w formie zdalnej, przy czym jest to tzw. b-learning (*blended learning*), czyli z kształcenie mieszane. Dotyczy to także kierunku „*ekonomia*”. Dla potrzeb „b-learningu” została zaadoptowana z zasobów otwartych platforma edukacyjna Moodle, funkcjonująca pod nazwą „e-WSG”. Od 2010 roku Uczelnia wykorzystuje także profesjonalną platformę Cisco WebEx. Dostęp do platformy ma każdy pracownik oraz każdy student. W przypadku studentów korzystanie z „e-WSG” jest obligatoryjne, bowiem przedmioty prowadzone na kierunku „*ekonomia*” w WSG mają wsparcie zdalne. Wszyscy studenci są w tym celu odpowiednio przeszkoleni. Kadra dydaktyczna na kierunku „*ekonomia*” intensywnie korzysta z platformy „e-WSG”, wspierając prowadzone przez siebie zajęcia metodami i technikami zdalnymi. Istnieje także możliwość przysyłania przez studentów plików z wykonanymi przez nich na zajęcia samodzielnymi zadaniami. Nie mniej ważne są również testy – od samosprawdzających, ćwiczeniowych, po sprawdzające opanowanie przez studentów materiału zaliczeniowego. Te ostatnie wykonywane są w pracowni komputerowej, gdyż w ten sposób można kontrolować samodzielność wykonywania poleceń przez studentów i uzyskanie zakładanych efektów kształcenia. Warto nadmienić, iż znaczna część prowadzących przedmioty na kierunku „*ekonomia*” korzysta z możliwości platformy edukacyjnej, co zostało zaznaczone w opisach przedmiotów realizowanych na kierunku „*ekonomia*”.

### **Księgozbiór**

Księgozbiór Biblioteki Wyższej Szkoły Gospodarki liczy około 32 000 woluminów (stan na dzień 10 września 2013 r.), wpisanych do bibliotecznego księgi inwentarzowej i uporządkowanych w katalogu przedmiotowym i systematycznym. Z raportu Samooceny wynika, że na literaturę z zakresu nauk ekonomicznych składa się 6236 woluminów z czego ściśle według działu UKD, z zakresu ekonomii to 3567 pozycji. Zbiór obejmuje podręczniki i inne pozycje monograficzne, serie wydawnicze itp. i jest stale uzupełniany.

W zakresie nauk ekonomicznych Biblioteka oferuje pozycje z zakresu literatury podstawowej ale także sporą część literatury uzupełniającej zawartej w programach nauczania przedmiotów z planu studiów na kierunku „*ekonomia*”.

Systematyczne powiększanie księgozbioru, stosownie do potrzeb nauczania i prowadzenia badań przez pracowników naukowo-dydaktycznych, odbywa się głównie poprzez zakupy ze środków uczelnianych, ze środków Unii Europejskiej, a także drogą wymiany międzybiblioteczną prowadzoną z uczelniami z kraju i zagranicą. Biblioteka powiększa swoje zbiory także poprzez otrzymywane dary.

Bazy danych, którymi dysponuje Biblioteka są następujące: IBUK.PL, E-PUBLIKACJE NAUKI POLSKIEJ, LEX POLONICA MAXIMA, WIRTUALNA BIBLIOTEKA NAUKI, EBSCO, ELSEVIER, SCOPUS, SPRINGER, WEB OF SCIENCE.

Podczas wizytacji Biblioteki przez Zespół Oceniający jej Kierownictwo zwróciło uwagę na dwie kwestie. Pierwsza z nich dotyczy umożliwienia powszechnego, bezpłatnego dostępu do najważniejszych publikacji naukowych lub podręczników akademickich znajdujących się w serwisie IBUK.PL. Roczny wykup pozycji (ok. 50 PLN za egz.) to duże obciążenie dla każdej biblioteki uczelnianej w sytuacji, gdy coraz więcej wykładowców zgłasza zapotrzebowanie na wykup dostępu do e-podręczników. Druga odnosi się do uregulowań prawnych dostępu do e-książek w Bibliotece. Wydawnictwa nie godzą się na umieszczenie ich na wewnętrznej e-platformie Uczelni. Umieszczenie takiej książki na e-platformie w bezpiecznej sieci uczelnianej znacznie rozszerzyłoby dostęp studentów.

Zaplecze dydaktyczne Uczelni, a mianowicie sale laboratoryjne, ćwiczeniowe, wykładowe są w ocenie studentów bardzo dobrze przystosowane do prowadzenia w nich zajęć i posiadają odpowiednio dobrany i nowoczesny sprzęt. Sale wykładowe są wyposażone w sprawnie działające urządzenia audiowizualne.

Studenci nie mają problemów ze skorzystaniem z sal poza godzinami zajęć. Dostęp do laboratoriów lub komputerów uczelnianych, w przypadku wyrażenia takiej chęci przez studenta, jest umożliwiany.

*Uczelnia zapewnia również dostęp do bezprzewodowego internetu zarówno w budynku Instytutu jak i na całym kampusie Uczelni.*

*Osiąganie wymaganych oraz dodatkowych efektów kształcenia umożliwia studentom również czytelnia, posiadająca stanowiska komputerowe zawierające specjalistyczne oprogramowanie m. in. Lex Polonica Maxima, i AutoCAD itp.*

Studenci mają możliwość korzystania z ogólnouczelnianej biblioteki (będącej jednostką międzywydziałową). Liczba woluminów książkowych jest zdaniem studentów mała, jednak podkreślają oni widoczne podejmowanie działań przez Uczelnię w kierunku powiększenia księgozbioru, stosownie do potrzeb i zaleceń studentów. Osoby studiujące na kierunku *ekonomia* podkreślają również dobre funkcjonowanie wymiany międzybibliotecznej, dzięki której mają możliwość skorzystania z najnowszych wydawnictw poszczególnych uczelni. Godziny otwarcia biblioteki studenci uważają za odpowiednie.

Uczelnia umożliwia studentom dostęp do wirtualnych źródeł wiedzy poprzez działanie tzw. „e-Biblioteki”, w której między innymi zamieszczane są linki do czasopism elektronicznych dostępnych w ramach Open Access.

Praktyki zawodowe są obligatoryjne na I stopniu studiów stacjonarnych i niestacjonarnych i są skoordynowane z programami studiów. Studenci mają możliwość samodzielnego zaproponowania miejsca praktyk lub odbycia ich we wskazanym przez koordynatora ds. kształcenia praktycznego / pracownika odpowiedzialnego za praktyki miejscu. Dobór miejsc odbywania praktyk oferowany przez Uczelnię jest oceniany bardzo dobrze przez studentów. Władze podkreślają możliwość skorzystania z szerokiej bazy praktyk oferowanych przez instytucje (np. banków, urzędów, a także Portu Lotniczego w Bydgoszczy) współpracujące z Wydziałem - przykładowe wymienione w raporcie samooceny przedsiębiorstwa i instytucje umożliwiają realizację celów praktyki na kierunku *ekonomia*. Studenci są zdania, że obowiązkowe praktyki zawodowe są niezbędnym elementem procesu nauczania, dzięki odpowiednio dobranym instytucjom (posiadającym zaplecze technologiczne, sprzętowe itp.) w znaczącym stopniu pomagają osiągnąć założone cele i efekty kształcenia.

Uczelnia dysponuje pracownią dla osób z dysfunkcjami ruchu, wzroku i słuchu, w której znajduje się 10 stanowisk z szerszymi biurkami, aby umożliwić korzystanie z komputerów osobom na wózkach inwalidzkich. Na potrzeby prowadzenia zajęć zakupiono i zainstalowano oprogramowanie i sprzęt dla osób z różnego rodzaju dysfunkcjami: ruchu - klawiatury Big Keys, myszki Big Track, klawiatury bezprzewodowe; dla osób z dysfunkcją słuchu: słuchawki dookołouszne; dla osób niewidomych i niedowidzących – m.in. oprogramowanie typu FineReader, Lunar Plus, Window Eyes, syntezytor mowy, klawiatury brajlowskie, klawiatury typu Zoom Text.

W budynku E, w którym zlikwidowano uskoki utrudniające dojazd wózkami, poszerzono otwory drzwiowe, zamontowano poręcze dla osób poruszających się o kulach oraz oznaczono ciągi komunikacyjne jaskrawymi, kontrastującymi kolorami w celu ułatwienia poruszania się osób z dysfunkcją wzroku. Budynek K, wyposażony jest w windę, która zapewnia dostęp do wyższych kondygnacji, na których znajdują się sale dydaktyczne.

Obecnie na Uczelni studiuje ponad 130 osób z zaświadczoną niepełnosprawnością. Na kierunku *ekonomia* 27 osób zgłosiło stwierdzoną niepełnosprawność.

Budynki Uczelni są znacząco dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. W budynku, w którym odbywają się zajęcia na kierunku *ekonomia* znajdują się niezbędne poręcze oraz winda. Problemem jest niedostosowanie toalet dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim. Na kierunku *ekonomia* obecnie nie studiuje żadna osoba poruszająca się na wózku inwalidzkim, Instytut deklaruje, że w przypadku zaistnienia takiej potrzeby podejmie odpowiednie działania w celu umożliwienia jej w pełni sprawnego funkcjonowania na Uczelni.

Dzięki programowi „Niepełnosprawni – pełnosprawni na studiach” Uczelnia zapewnia studentom z niepełnosprawnościami możliwość bezpłatnego wypożyczenia sprzętu z systemem FM (dla osób niedosłyszących), dyktafonów, zdigitalizowanych materiałów dydaktycznych itp. Uczelnia posiada również pracownie komputerową ze specjalnie przystosowanymi (do potrzeb: studentów niewidomych, niedowidzących oraz poruszających się na wózkach inwalidzkich) stanowiskami komputerowymi. Dodatkowo studenci niepełnosprawni mający problem z poruszaniem się na terenie Uczelni mogą skorzystać z pomocy asystentów osobistych osób niepełnosprawnych.

### **Ocena końcowa 5 kryterium ogólnego<sup>17</sup> wyróżniająco**

#### **Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryterium szczegółowego.....**

Kampus Uczelni obejmujący budynki dydaktyczne, administracyjne, Bibliotekę, tereny rekreacyjne i bazę dydaktyczno-sportową jest godny wyróżnienia. Zajęcia na ocenianym kierunku prowadzone są w salach wyposażonych w nowoczesny sprzęt oraz laboratoriach komputerowych, które zapewniają odpowiedni poziom kształcenia, w zakresie posługiwania się metodami ilościowymi i informatycznymi przy użyciu właściwych pakietów. Zagwarantowane są warunki dla studiowania osób niepełnosprawnych.

Instytut dysponuje odpowiednią infrastrukturą dydaktyczną i naukową zapewniającą realizację zakładanych efektów kształcenia. Uczelnia posiada infrastrukturę dydaktyczną dostosowaną do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Instytucje, w których odbywane są praktyki zawodowe oceniane są przez studentów jako zapewniające osiągnięcie wymaganych efektów kształcenia.

### **Kryterium 6. Badania naukowe prowadzone przez jednostkę w zakresie obszaru/obszarów kształcenia, do którego został przyporządkowany oceniany kierunek studiów**

W badaniach naukowych prowadzonych przez nauczycieli akademickich mających zajęcia na kierunku *ekonomia* można wyodrębnić dwa kierunki: rynek pracy oraz funkcjonowanie i analiza kosztów w transporcie drogowym.

W tym pierwszym obszarze przyznane granty indywidualne z funduszu Uczelni (2300 zł) oraz finansowane ze źródeł współpracujących z Uczelnią instytucji biznesowych i Europejskiego Funduszu Społecznego dotyczyły dwóch zagadnień: „Rynek pracy w wymiarze krajowym i lokalnym” oraz „Elastyczne systemy wynagradzania jako efektywne narzędzie kształtowania płac”. W efekcie tych badań powstało w okresie 2008-2013 ponad 15 publikacji zamieszczonych w periodykach, ale także w wydawnictwach monograficznych.

W zakresie drugiego tematu realizowanego w **Instytucje Ekonomii i Zarządzania** badania były w znacznym stopniu sfinansowane z grantów wewnętrznych Uczelni przydzielanych w drodze konkursu. Łączna wartość grantów wyniosła 8300 zł. W wyniku realizacji badań w tym obszarze powstało w latach 2009-2013 osiem publikacji zamieszczonych głównie w periodykach (także w językach obcych). Warto dodać, że w tym obszarze powstały także opracowania w formie ekspertyz wykonane przez pracownika Uczelni. Ekspertyzy te wykonywane były na zlecenie Zrzeszenia Międzynarodowych Przewoźników Drogowych w Warszawie.

Łącznie w latach 2010-2013 w ramach przyznanych przez Uczelnię grantów zrealizowano 22 projekty. Nie jest jednak wysoka aktywność pracowników w pozyskiwaniu grantów zewnętrznych (NCN, NCBR, czy też w latach wcześniejszych MNiSzW). W latach 2010-2012 złożono 4 wnioski, z czego zaakceptowany do realizacji został jeden (na kwotę ponad 46 tys. PLN).

Warto podkreślić, że Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy podjęła działania mające na celu prowadzenie wspólnych badań z praktyką gospodarczą. W ramach Uczelni funkcjonuje Innowacyjne Laboratorium Nauki i Biznesu, które ma za zadanie zarówno komercjalizację osiągnięć Uczelni, jak i indywidualnych prac i projektów kadry naukowej. Laboratorium nawiązało współpracę z przedsiębiorstwami województwa, m.in. badania dotyczyły wprowadzenia innowacji w zakresie gospodarki magazynowej, optymalizacji sprzedaży produktów finansowych a także kilku innych zagadnień (por. niżej).

Uczelnia jest również organizatorem konferencji, seminariów naukowych i konwersatoriów o zasięgu krajowym i międzynarodowym. W ramach wizytowanego kierunku w latach 2009-2013 odbyło się 11 konferencji, w tym 2 międzynarodowe oraz 1 konwersatorium liczące 50 uczestników. Tematyka spotkań naukowych dotyczyła głównie przedsiębiorczości akademickiej, transportu, logistyki i ekologii a także rynków pracy po kryzysie finansowym w 2008 roku. Na rok następny planowana jest następna konferencja międzynarodowa pt. „Rachunkowość zarządcza/controllership – najlepsze praktyki” przy udziale 70 osób.

Prowadzone badania naukowe w WSG w Bydgoszczy w ramach wizytowanego kierunku niewątpliwie wpływają na rozwój oferty dydaktycznej zarówno co do treści, jak i formy kształcenia a w szczególności budowania propozycji wykładów do wyboru jak i przedmiotów specjalnościowych a także formułowania tematyki prac dyplomowych.

Jednostka stwarza studentom możliwość uczestnictwa w badaniach naukowych oraz zdobycia wiedzy i umiejętności przydatnych w pracy naukowo-badawczej. Instytut **Ekonomii i Zarządzania** dokłada starań aby umożliwić rozwój naukowo-badawczy studentów. Osoby studiujące na kierunku mają możliwość działania w licznych projektach np. „*Sąd nad ekonomią społeczną*”, konferencjach, olimpiadach np. „*Ogólnopolska Olimpiada Wiedzy Ekonomicznej*”, Kołach Naukowych np. *Studenckie Koło Naukowe „Other Way”* (organizujące liczne projekty, biorące udział w konferencjach, olimpiadach).

Uczelnia umożliwia studentom działanie w 14 Kołach Naukowych o różnej tematyce, pozwalającej studentom na indywidualny rozwój. W najbliższym roku, dzięki inicjatywie studentów i Władz Instytutu planowane jest uruchomienie dwóch nowych Kół Naukowych związanych bezpośrednio z tematyką ekonomiczną (Koło Naukowe Transportu i Logistyki oraz Koło Naukowe Ekonomii Społecznej).

Uczelnia organizuje również studentom wykłady dodatkowe o tematyce związanej z kierunkiem, umożliwia udział w wyjazdach/konferencjach mających na celu rozwinięcie i poszerzenie posiadanych umiejętności, a także angażuje studentów kierunku do udziału w warsztatach, grach symulacyjnych, konkursach np. w ramach współorganizowanego *Bydgoskiego Festiwalu Nauki*. Działania te mają na celu zainteresowanie studentów tematyką ekonomiczną, rozwinięcie posiadanych kompetencji i umiejętności jak również zachęcenie do rozwoju naukowo-badawczego.

Podczas wizytacji jednostka przedstawiła za lata 2009-2013 osiem publikacji współtworzonych przy udziale studentów kierunku *ekonomia*.

Studenci obecni na spotkaniu z ZO PKA stwierdzili, iż Uczelnia oferuje wiele możliwości rozwoju naukowo-badawczego, jednak z uwagi na tryb niestacjonarny studentów i posiadaną pracę zawodową, nie są oni taką formą rozwoju szczególnie zainteresowani.

Widoczna jest stała współpraca Wydziału z licznymi podmiotami gospodarczymi i instytucjami zarówno samorządu terytorialnego, urzędami (np. Wojewódzki i powiatowe Urzędy Pracy, Kuratorium Oświaty), stowarzyszeniami, bankami jak i przedsiębiorstwami z różnych sektorów, dzięki której studenci otrzymują możliwości realizacji praktyk w posiadających nowoczesny sprzęt i technologie firmach. Współpraca ta wspomaga również budowanie programu zajęć praktycznych. Powyższa kooperacja Wydziału z sektorem gospodarki pozwala również na współorganizowanie licznych projektów np. realizowany od 2011 roku projekt *POKL pt. „Rozwój potencjału Wyższej Szkoły Gospodarki w zakresie kształcenia logistyczno-transportowego”*. Jego celem jest m.in. modyfikacja kształcenia specjalnościowego w zakresie „logistyka i transport” na kierunku „ekonomia”. Rezultatem udziału w powyższym projekcie są powstałe liczne publikacje, konferencje oraz wyposażenie kierunku w sprzęt komputerowy i specjalistyczne oprogramowanie (nowa pracownia komputerowa) itp.. Studenci zauważają powyższą współpracę Uczelni zwłaszcza z instytucjami z otoczenia gospodarczego i uważają podejmowane inicjatywy za wspomagającą podnoszenie jakości procesu dydaktycznego.

Studenci obecni na spotkaniu nie potrafili wskazać zajęć realizowanych przy współpracy z przedsiębiorstwami, które mogłyby w ramach spotkań ze studentami (poza wymaganymi planem studiów praktykami) przekazywać swoją wiedzę praktyczną na przykład poprzez: przedstawienie działania prawidłowości ekonomicznych w firmach, umożliwienie realizowania projektów dla firm itp..

Trzeba też wspomnieć że Uczelnia od kilku lat stwarza studentom możliwość udziału w prowadzonej przez WSG międzynarodowej grze w przedsiębiorstwo oraz kursie przygotowującym do udziału w tej grze „International Approaches to Entrepreneurship Interate”. W ostatniej grze uczestniczyli przedstawiciele ośmiu uczelni europejskich. Szczególną rolę w organizowaniu i merytorycznym prowadzeniu gry pełnią pracownicy Instytutu Ekonomii i Zarządzania w tym jeden z Nich jest przewodniczącym jury.

### **Ocena końcowa 6 kryterium ogólnego - w pełni**

### **Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryterium szczegółowego.....**

Istotnym elementem realizowanej polityki kadrowej jest dbałość Uczelni o poziom badań naukowych zarówno indywidualnych, jak i zespołowych, czego wyrazem jest finansowanie

przez Uczelnię badań w postaci grantów jak i składanie przez pracowników naukowo-dydaktycznych wniosków do instytucji zewnętrznych. Instytut Ekonomii i Zarządzania prowadzi badania naukowe w tym w szczególności w dwóch problemach : rynek pracy oraz funkcjonowanie i analiza kosztów w transporcie drogowym.

Prowadzone badania naukowe w WSG w Bydgoszczy w ramach wizytowanego kierunku wpływają na rozwój oferty dydaktycznej zarówno co do treści, jak i formy kształcenia w tym propozycji wykładów do wyboru jak i przedmiotów specjalnościowych a także formułowania tematyki prac dyplomowych. .

Jednostka stwarza studentom możliwość uczestnictwa w badaniach naukowych oraz zdobycia wiedzy i umiejętności przydatnych w pracy naukowo-badawczej co znalazło efekt w opublikowanych wspólnie z kadrą artykułach naukowych.

Współpraca jednostki z instytucjami z otoczenia gospodarczego wpływa na rozwój procesu dydaktycznego w ramach wizytowanego kierunku ekonomia poprzez budowanie programu zajęć praktycznych .

## **Kryterium 7. Wsparcie studentów w procesie uczenia się zapewniane przez Uczelnię**

### **7.1)**

Zasady rekrutacji oraz szczegółowe unormowania dotyczące organizacji rekrutacji w roku akademickim 2012/2013 określa Uchwała Senatu WSG nr 14/2011 z dnia 06.03.2012 (zał. 5 Raportu samooceny). Zasady są przejrzyste i nie zawierają regulacji dyskryminujących określoną grupę kandydatów. W Raporcie samooceny (s. 13) zawarta jest informacja, że warunkiem przyjęcia na I rok studiów (I stopnia) jest pozytywny wynik postępowania kwalifikacyjnego (spełnienie warunków formalnych oraz miejsce w rankingu kandydatów), podpisanie umowy o naukę i uiszczenie opłat. W tym sensie warunki rekrutacji na studia I stopnia nie przewidują żadnych kryteriów kwalifikacji kandydatów. Na studia II stopnia przyjmowani są głównie absolwenci kierunków *ekonomia* oraz *finanse i rachunkowość*. Dla absolwentów innych kierunków ekonomicznych opracowano uzupełniający moduł komplementarny (brak danych na temat treści programowych). Ponieważ nie wskazano, czy są przyjmowani (oraz na jakiej podstawie) również absolwenci kierunków pozaekonomicznych należy stwierdzić, że warunki rekrutacji na studia II stopnia nie przewidują kryteriów kwalifikacji kandydatów. Podstawą ubiegania się o przyjęcie na studia kandydatów niebędących obywatelami polskimi jest: posiadanie świadectwa lub innego dokumentu uzyskanego za granicą uprawniającym do ubiegania się na studia pierwszego stopnia bądź posiadanie dyplomu lub innego dokumentu ukończenia uczelni za granicą uprawniającym do podjęcia studiów II stopnia. W przypadku kandydatów niebędących obywatelami polskimi warunki rekrutacji na studia I i II stopnia nie przewidują żadnych kryteriów kwalifikacji. W odnośnej Uchwale Senatu nie określa się zasad ustalania wielkości rekrutacji.

Procesem rekrutacji w Wyższej Szkole Gospodarki zajmuje się powołana przez rektora Uczelnią Komisja Rekrutacyjna. Studenci kierunku *ekonomia* nie mają zastrzeżeń odnośnie przeprowadzanej rekrutacji, uważają ją za sprawiedliwą i przejrzystą. Uczelnia na bieżąco udostępnia na stronie internetowej informacje na temat wymagań rekrutacyjnych oraz terminów składania dokumentów. Według informacji przedstawionych przez Władze Wydziału o przyjęciu na studia w roku 2013/2014 decyduje kolejność zgłoszeń oraz złożenie kompletu dokumentów. Władze Wydziału deklarują przyjęcie wszystkich kandydatów aplikujących o przyjęcie na kierunek *ekonomia*, zarówno w bieżącym jak i zeszłym roku

akademickim. Dodatkowo Władze Wydziału twierdzą, że istotnym czynnikiem decydującym o przyjęciu na studia są również wyniki matur.

## 7.2)

System oceny studentów należy ocenić jako zorientowany na proces uczenia się; jest przejrzysty, zawiera standardowe wymagania, zapewnia obiektywizm ocen.

System oceny osiągnięć jest przez studentów uznawany za odpowiedni. Uważają, że jest on zorientowany na proces uczenia się, jest przejrzysty oraz zapewniający obiektywizm formułowanych ocen. Kryteria oceniania stosowane przez prowadzących są w opinii studentów sprawiedliwe, a wymagania dotyczące zdobycia określonych kompetencji są wystandaryzowane.

Warunki zaliczenia semestrów: egzaminów, zaliczeń są studentom przedstawiane przez prowadzącego na pierwszych zajęciach. Powyższa zasada jest na Uczelni konsekwentnie przestrzegana.

Zaliczenia przeprowadzane są w różnej formie: egzaminów, testów, zaliczeń, ćwiczeń praktycznych, prezentacji itd., sprawdzając zarówno wiedzę, umiejętności jak i kompetencje studentów. Analiza struktury ocen z ostatniej sesji egzaminacyjnej wskazuje iż rozkład ocen oraz ich zróżnicowanie nie budzi istotnych zastrzeżeń. Na stacjonarnych studiach I stopnia oceny 5,0 stanowią 23%, oceny 4,5 – 10%, oceny 4,0 – 22%, oceny 3,5 – 11%, oceny 3,0 – 32%, oceny 2,0 – 2,0%. Podobnie na studiach niestacjonarnych I stopnia: oceny 5,0 stanowią 31%, oceny 4,5 – 10%, oceny 4,0 – 22%, oceny 3,5 – 9,5%, oceny 3,0 – 22%, oceny 2,0 – 3,0%. Na studiach stacjonarnych II stopnia: oceny 5,0 stanowią 35%, oceny 4,5 – 7%, oceny 4,0 – 20%, oceny 3,5 – 6%, oceny 3,0 – 28%, oceny 2,0 – 2,0%. Na studiach niestacjonarnych II stopnia: oceny 5,0 stanowią 45%, oceny 4,5 – 15%, oceny 4,0 – 20%, oceny 3,5 – 7%, oceny 3,0 – 28%, oceny 2,0 – 0,7%.

Natomiast wyniki egzaminu dyplomowego wskazują na wyraźną przewagę ocen dobrych, dobrych plus i bardzo dobrych. Zdaniem ZO struktura ocen egzaminu dyplomowego i sesji egzaminacyjnej powinna być poddana ocenie władz Wydziału.

Studenci wiedzą o możliwości skorzystania z egzaminu poprawkowego i egzaminu komisyjnego, jednak dotychczas z nich korzystali, gdyż nie zaistniała taka potrzeba.

System ECTS i jego zasady jest mało znany studentom co potwierdziło spotkanie ze studentami. Natomiast studenci nie zgłaszają zastrzeżeń do wyceny nakładu pracy i przewidzianego czasu do osiągania zakładanych efektów kształcenia poszczególnych przedmiotów. Materiały na temat zasad przyznawania punktów ECTS oraz idei wprowadzenia systemu znajdują się na platformie ISAPS. Studenci nie znają jednak zasad działania Europejskiego Systemu Transferu Punktów – ECTS oraz nie rozumieją celowości jego wprowadzenia. Brak świadomości studentów o działaniu i funkcjonowaniu ECTS może być powodem niepełnego wykorzystania możliwości (m. in. nieliczne uczestnictwo studentów w programie Erasmus) stwarzanych przez ten system zarówno w kraju jak i za granicą.

## 7.3)

W latach 2009/2010-2012/2013 w programie Life Long Learning Erasmus, WSG Bydgoszcz Entrepreneur CUP, kursach intensywnych w ramach programu Life Long Learning Erasmus (Promoting Intercultural Management In the Baltic-Sea Region; IC-SID/ Intercultural Approaches to Service Innovation & Design Methods; INTERATE, IC-SID/ Ecoprenership Approach In the context of European Environment oraz INTERATE, IC-SID, EACEA)

wzięło łącznie udział w wymianie 16 studentów Instytutu Ekonomii i Zarządzania wyjeżdżających za granicę i 238 studentów przyjeżdżających do WSG.

Instytut Ekonomii i Zarządzania umożliwia studentom wyjazdy na międzynarodowe wymiany oraz praktyki, w ramach programu Erasmus. Niestety studenci niestacjonarni z uwagi na posiadane stałe zatrudnienie lub własną działalność gospodarczą nie są zainteresowani powyższymi wyjazdami. W wymianie międzynarodowej w roku akademickim 2012/13 nie brał udział żaden student z kierunku *ekonomia*. W roku 2011/2012 w wymianie międzynarodowej uczestniczyło 2 studentów z ekonomii. Duże jest natomiast zainteresowanie studiami na WSG wśród zagranicznych studentów. W ramach programu Erasmus w roku 2012/2013 na kierunku studiowało ośmioro studentów.

Uczelnia oferuje również studentom okazje do udziału w kursach organizowanych w ramach programu LLP-Erasmus np. w intensywnym kursie *INTERATE*, warsztatach „*Gra w przedsiębiorstwo*” itp.. W powyższych inicjatywach biorą udział zarówno studenci WSG jak i studenci z Uczelni zagranicznych współpracujących z Wyższą Szkołą Gospodarki w Bydgoszczy. Udział w takich projektach dydaktycznych tworzy możliwości uzyskania zakładanych kierunkowych efektów kształcenia w zakresie umiejętności i kompetencji kierunku ekonomia. Program kształcenia i system ECTS umożliwiają studentom uczestniczenie w programach międzynarodowych. Studenci nie znają jednak zasad działania Europejskiego Systemu Transferu Punktów – ECTS oraz celowości jego wprowadzenia. Brak świadomości studentów o działaniu i funkcjonowaniu ECTS może być powodem niepełnego wykorzystania możliwości (m. in. nieliczne uczestnictwo studentów w programie Erasmus) stwarzanych przez ten system zarówno w kraju jak i za granicą.

Widocznym elementem procesu umiędzynarodowienia kształcenia w WSG jest wprowadzenie do programów i planów studiów zajęć prowadzonych w języku angielskim przez nauczycieli akademickich z zagranicy. Co więcej Uczelnia dokonuje analizy zajęć prowadzonych przez ww. nauczycieli w celu upowszechnienia stosowanych przez nich odmiennych metod nauczania oraz weryfikacji uzyskiwanych przez studentów efektów kształcenia. Prowadzone w ramach programu LLP- Erasmus kursy, są również przykładem na umożliwienie studentom zdobywania praktycznych umiejętności i wiedzy, także w zakresie posługiwania się językiem obcym.

W kolejnych latach Uczelnia ma zamiar pracować nad stworzeniem koncepcji studiów podyplomowych w j. angielskim oraz uruchomieniem programu MBA z Maastricht University School of Business and Economics.

Należy również dodać, iż Uczelnia posiada dużą liczbę studentów z Ukrainy, w większości studiujących stacjonarnie.

Powyższe działania można uznać za pozytywny przejaw zwiększający umiędzynarodowienia jednostki, umożliwiające studentom szeroki rozwój jak również osiąganie zakładanych efektów kształcenia.

Uczelnia nie przedstawiła dokumentów potwierdzających uczestnictwo w wymianach z Uczelniami krajowymi w ramach projektu typu MOST. Studenci również nie słyszeli o możliwości wyjazdu na tego typu wymiany, jednak z uwagi na tryb studiów niestacjonarny, nie są nimi zainteresowani. Władze deklarują podjęcie rozmów z innymi Uczelniami polskimi i plany uruchomienia wymiany krajowej studentów. Widoczne jest podejmowanie przez Uczelnie działań w celu zwiększenia zainteresowania studentów wyjazdami zagranicznymi poprzez informowanie studentów o możliwościach wyjazdowych za pośrednictwem: platformy ISAPS, strony internetowej Uczelni i Wydziału, plakatów informacyjnych rozwieszanych w Uczelni.

Studenci uważają sposób informowania o wymianach międzynarodowych za odpowiedni. Informacje na temat wymian, współpracy z Uczelniami, zasad rekrutacji na wyjazdy uważają za w pełni wystarczające.

#### 7.4)

Godziny otwarcia dziekanatu, dostępność Władz Wydziału oraz nauczycieli akademickich, studenci określają jako zgodne z ich oczekiwaniami.

Językiem prowadzonym na WSG w ramach lektoratu jest m. in. angielski, niemiecki, rosyjski. Naukę języka obcego studenci oceniają dobrze. Uważają, że prowadzący są przygotowani do prowadzących zajęć a poziom nauki wyrównany.

Na wizytowanym kierunku studenci mają możliwości wyboru tzw. przedmiotów obieralnych jednak z uwagi na wymogi dotyczące liczby studentów pozwalających na uruchomienie wykładu do wyboru, wybór ten jest dość ograniczony. Studenci obecni na spotkaniu z ZO PKA wspominali przykładowo o dwóch przedmiotach na cały I stopień studiów. Taka ilość liczba przedmiotów dowolnie wybieranych jest niewystarczająca do indywidualnego rozwoju. Studenci są zainteresowani zwiększeniem ilości zajęć fakultatywnych pozwalających na rozwój własnych zainteresowań w ramach studiowanego kierunku oraz zdobywanie dodatkowych efektów kształcenia.

Studenci obecni na spotkaniu z ZO PKA proces dyplomowania ocenili pozytywnie. Studenci mają możliwość wyboru promotora z udostępnionej im listy. Dobór tematu pracy uzależniony jest od zainteresowań studenta. Instytut oferuje listę tematów, z których studenci mogą wybrać interesujący ich obszar. Student ma jednak możliwość zaproponowania własnego tematu lub dokonania modyfikacji proponowanego, ostateczna decyzja zależy głównie od zainteresowań studenta i aprobaty promotora.

Regulamin studiów WSG stwarza możliwość indywidualizacji studiów w postaci: Indywidualnego Programu i Planu Studiów (IPPS), Indywidualnej Ścieżki Studiowania (ISS) oraz Indywidualnej Organizacji Studiów (IOS). Obecni na spotkaniu studenci powyższe możliwości oceniają dobrze. Osoby korzystające z ww. opcji indywidualnego rozwoju nie miały problemów z procesem indywidualizacji studiów.

Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy posiada platformę internetową tzw. ISPAS służący do obsługi procesu dydaktycznego. Studenci uważają ją za bardzo przydatną i sprawnie działającą. Dzięki niemu posiadają aktualne informacji dotyczących zarówno działań Uczelni jak i własnego kierunku. Platforma pozwala studentom na sprawdzenie aktualnych godziny konsultacji, ogłoszeń, sylabusów i funkcjonuje na zasadzie elektronicznego indeksu. Dodatkowo Uczelnia oferuje studentom platformę ONTE (Ośrodek Nowych Technologii Edukacyjnych) umożliwiając tzw. b-learning (*blended learning*), czyli kształcenie łączące zajęcia zdalne z zajęciami prowadzonymi w sposób tradycyjny. Na powyższej platformie zamieszczane są również materiały dydaktyczne dla studentów oraz uczestników szkoleń i kursów. Studenci bardzo pozytywnie oceniają działanie powyższego systemu.

Sylabusy dla studiów I i II stopnia (tryb stacjonarny i niestacjonarny) skonstruowane są według jednolitego wzoru i składają się z dwóch części („Opis przedmiotu” oraz „Program nauczania”). „Opis przedmiotu” zawiera część ogólną i szczegółową obejmując m.in. treści programowe, literaturę, opis założonych efektów kształcenia (wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne), ich powiązanie z efektami kierunkowymi oraz sposób ich weryfikacji (egzamin, prezentacja multimedialna, projekt, aktywność na zajęciach, dyskusja, obecność), nakład pracy studenta, liczbę godzin z bezpośrednim i pośrednim udziałem nauczyciela. Natomiast „Program nauczania” obejmuje tylko treści programowe i literaturę (tym sensie powiela zawartość „Opisu przedmiotu” nie wnosząc nowych elementów). „Opisy

przedmiotu” są skonstruowane prawidłowo (na podstawie analizy sylabusu studiów I stopnia dla przedmiotu Rynki finansowe, Podstawy makroekonomii, Etyka oraz studiów II stopnia - Kultura organizacyjna, Historia myśli ekonomicznej). Jednakże dość ogólnie określa się „rygor zaliczenia”: egzamin, zaliczenie na ocenę – bez podania, w jakiej formie ów egzamin przebiega (np. pytania otwarte, test). „Opis przedmiotu” efektów kształcenia z języka obcego dla studiów I stopnia deklaruje nabycie przez studentów praktycznej znajomości języka obcego na poziomie od B1 do B2 a na studiach II stopnia - na poziomie B2 Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego Rady Europy.

Studenci mają dostęp do wszelkich informacji na temat studiów, w tym również sylabusów poprzez platformę ISAPS - portal studencki. Zdaniem studentów informacje zawarte w opisach programów studiów są łatwo dostępne i przejrzyste.

W publikowanych informacjach znajdują się m.in.: zasady zaliczania konkretnych przedmiotów, materiały dydaktyczne wymagane w ramach nauki poszczególnych przedmiotów, zasady zaliczenia przedmiotów itp.. Zalecane materiały dydaktyczne studenci uważają za przydatne, wspomagające osiąganie zakładanych efektów kształcenia.

WSG częściowo włącza studentów w struktury organów uczelnianych. Studenci są członkami Senatu jednak brak przedstawicieli studentów w Kolegium Podstawowym czy Kolegium Międzywydziałowym. Władze Instytutu planują od bieżącego roku akademickiego „zapraszać” studentów na wybrane spotkania ww. organów, jednak brak deklaracji Władz na temat formalnego zakwalifikowania studentów do składów powyższych zespołów.

Przedstawiciele studentów są członkami Wydziałowych i Odwoławczej Komisji Stypendialnej oraz Sadu Koleżeńskiego, natomiast brak jest studentów Zespołach związanych z działaniem systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia. Studenci nie uważają tego za problem i akceptują istniejący podział odpowiedzialności i zadań. Dobrą praktyką byłoby jednak zaangażowanie studentów w prace poszczególnych organów.

Liczba przedstawicieli studentów w Senacie WSG spełnia wymogi określone w art. 61 ust. 3. Studenci stanowią ponad 20% składu ww. organu. Brak jest jednak studentów w składzie Kolegium Podstawowego, Kolegium Międzywydziałowego oraz Kolegium Rozszerzonego. Zgodnie z art. 67 ust. 4 Ustawy, w składzie powyższych organów powinni znajdować się przedstawiciele studentów. Należałoby niezwłocznie uświadomić Członków Samorządu Studentów o jego obowiązkach oraz uzupełnić skład rad podstawowych jednostek.

Samorząd studencki nie przeprowadza „Szkolenia z praw i obowiązków studenta”, do którego prawo ma każdy student, dzięki któremu zwiększona zostałaby świadomość studentów dotycząca ich praw i obowiązków. Pozytywnym przejawem stosowania dobrych praktyk w Uczelni jest natomiast wprowadzenie do programu studiów, obowiązkowego przedmiotu pt. *Podstawy z prawnego studiowania*, na którym studenci są informowani o swoich prawach i obowiązkach oraz zaznajamiani z polityką Uczelni. Osoby studiujące na kierunku *ekonomia* chwalą tego typu inicjatywę, uznając ją za przydatną formę przybliżania wiedzy na temat procesu kształcenia.

Pozytywnym mechanizmem motywującym studentów do osiągania lepszych efektów kształcenia jest nagroda Prezydenta WSG. Dodatkowo mechanizmem mobilizującym studentów do osiągania lepszych efektów kształcenia w WSG są liczne projekty, kursy międzynarodowe finansowane w większości ze środków uczelnianych np. INTERATE, IC-SID, EACEA.

Uczelnia oferuje również dodatkowe fundusze stypendialne przyznawane wyróżniającym się studentom np. program Uczelnia Liderów i Uczelnia Liderów 2 (dla

cudzoziemców) – obniżające czesne, znoszące część opłat pobieranych przez Uczelnię, dofinansowujące wyjazdy/konferencje i wiele innych.

Skutecznym narzędziem zachęcającym studentów do osiągania lepszych efektów kształcenia są również działania Kół Naukowych, dzięki którym m. in. podczas styczności z pracodawcami, studenci uzyskują informacje na temat obecnych wymagań stawianych przez rynek pracy co niewątpliwie aktywizuje ich do dalszego rozwoju.

Niewątpliwie istotnym elementem mobilizującym studentów są obowiązkowe praktyki zawodowe, podczas których studenci mają okazję zmierzyć się z praktycznym wymiarem wykonywanej w przyszłości pracy. Zdaniem studentów praktyki uzmysławiają im posiadane braki wiedzy, umiejętności czy też kompetencji dodatkowo wzbogacając praktykantów o dodatkowe efekty kształcenia.

Zgodnie z art. 175 ust. 4 ustawy podziału dotacji ze środków funduszu pomocy materialnej, dokonuje w porozumieniu z przedstawicielami studentów Wydziałowa Komisja Stypendialna. Studenci stanowią większość składu WKS (art. 177 ust. 3).

Stypendium rektora jest zdaniem studentów wysokie i motywujące. Maksymalna kwota ww. stypendium w roku akademickim 2012/2013 wynosiła ponad 700 zł, co można uznać za sumę godną wyróżnienia. Oferowana kwota jest zdaniem studentów odpowiednia, stosowna do nakładu włożonej pracy.

Przedłożony podczas wizytacji wzorzec umowy uczelnia – student w sprawie odpłatności za studia jest sformułowany w sposób przejrzysty i zrozumiały. Wątpliwości budzi *Art. 8. ust. 1 Regulaminu opłat WSG* informujący o możliwości zmiany (podwyższeniu lub obniżeniu) wysokości czesnego w kolejnych latach studiowania z przyczyny zmian wskaźników inflacji. Zapis taki godzi w interesy studenta i stawia Uczelnię w pozycji uprzywilejowanej.

Treść *Regulaminu ustalania wysokości, przyznawania i wypłacania świadczeń pomocy materialnej dla studentów* studenci mogą znaleźć na stronie uczelni oraz na platformie ISAPS. Przepisy regulaminu nie budzą wątpliwości. Kryteria punktowania osiągnięć (naukowo-badawczych, artystycznych oraz sportowych) studenta, zdaniem osób aplikujących o stypendium rektora dla najlepszych studentów, są przejrzyste i sprawiedliwie przyznawane. Wymogi otrzymania stypendiów socjalnych oraz specjalnych są dla studentów zrozumiałe. Dodatkowo studenci chwalą wysokość przyznawanych stypendiów socjalnych (kwota stypendium socjalnego w zwiększonej wysokości wynosi od 500 do 820 zł), które w przypadku niektórych studentów przekraczają wysokość czesnego. Powyższa polityka stypendialna Uczelni z uwagi na wysokość grantów oraz silnego czynnika motywującego studentów do osiągania lepszych efektów kształcenia zostaje oceniona jako wyróżniająca.

Przedłożony podczas wizytacji wzorzec umowy uczelnia – student w sprawie odpłatności za studia jest sformułowany w sposób przejrzysty i zrozumiały. Wyższa Szkoła Gospodarki dysponuje domem studenta znajdującym się na terenie kampusu Uczelni. Dom Studencki WSG posiada 31 miejsc w jedno, dwu lub trzyosobowych pokojach. Pokoje w domu studenckim są oceniane przez studentów bardzo dobrze. Jakość i warunki są w pełni satysfakcjonujące mieszkańców.

Pomoc studentom niepełnosprawnym zapewnia działające na Uczelni Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych, a także Zespół ds. Osób Niepełnosprawnych oraz współpracujące z biurem Zrzeszeniem Studentów Niepełnosprawnych WSG.

Uczelnia WSG przedstawia studentom szeroki wachlarz możliwości udziału w projektach (np. „SLAM JAM”), kursach (m. in. *INTERATE*, *IC-SID*), konferencjach (np. *Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Kultura – od wizji do praktyki”*), licznych kołach naukowych itp. Studenci są zadowoleni z przedstawianej im oferty uczelnianej, podkreślając

bieżące poszerzanie oferty i możliwości rozwoju np. plany utworzenia dwóch nowych kół naukowych czy studiów podyplomowych.

Na Uczelni działa 14 Kół Naukowych. Dzięki nim studenci kierunku ekonomia mają możliwość pogłębiania wiedzy w różnych dziedzinach, związanych nie tylko ze studiowanym kierunkiem. Koła Naukowe nie posiadają budżetu jednak w przypadku potrzeby sfinansowania działań, wyjazdu na konferencje itp., zgodę na dofinansowanie wydaje kanclerz. Studenci pozytywnie oceniają sposób finansowania i działania kół. Członkostwo w kołach studenci oceniają jako bardzo przydatne i rozwojowe.

Wyższa Szkoła Gospodarki posiada nowoczesną Halę Sportową – Widowiskową obejmującą boiska do siatkówki: koszykówki, mini piłki ręcznej, piłki nożnej oraz sale taneczne. Co więcej, hala sportowa posiada nowoczesny sprzęt niezbędny do rozwoju sportowego na poziomie zawodowym. Oferta sportowa Uczelni jest bardzo rozbudowana, zapewniającą studentom szeroki wachlarz możliwości rozwoju.

Działalność Samorządu Studentów sprzyja rozwojowi społecznemu studentów poprzez organizowane festiwale, konferencje itp. Samorząd Studencki WSG jest zaangażowany w życie kulturalne studentów studiujących na Uczelni osób starając się zintegrować społeczność akademicką. Biuro samorządu studenckiego jest w pełni wyposażone zapewniające odpowiedni sprzęt do prowadzenia aktywnej działalności.

Na WSG funkcjonuje Biuro Karier i Promocji Absolwentów zajmujące się m. in. losami absolwentów, oferując studentom liczne propozycje praktyk i staży itp. Obecni na spotkaniu z ZO PKA studenci wiedzą o istnieniu biura i jego inicjatywach, jednak z uwagi na studia o charakterze niestacjonarnym nie korzystają z niego. Promocja BKiPA jest wystarczająca – dzięki dobrej informatyzacji Uczelni wszystkie niezbędne oferty docierają do studentów kierunku *ekonomia*.

Studenci podczas spotkania z ZO PKA jako mocne strony procesu kształcenia w Uczelni wskazali: wykwalifikowaną kadrę dydaktyczną, przekazującą zarówno wiedzę teoretyczną jak i umiejętności praktyczne, sprawnie działające platformy do obsługi procesu kształcenia (ISAPS i ONTE - ułatwiające funkcjonowanie na uczelni), szybkie reakcje Władz Instytutu na powstające problemy: np. z prowadzącymi zajęcia. Bardzo pozytywnie wypowiadali się na temat kontaktów z prowadzącymi, którzy traktują ich partnersko oraz na temat wyposażenia sal w dobry jakościowo i technologicznie sprzęt.

Do słabych stron Uczelni studenci zaliczyli: płatne parkingi, zbyt krótkie przerwy między zajęciami (podkreślane przez osoby studiujące niestacjonarnie). Dużym problemem, wpływającym na proces kształcenia jest również brak świadomości studentów na temat zasad funkcjonowania punktów ECTS na Uczelni.

Studenci w znaczącym stopniu są zadowoleni z oferowanej przez Uczelnię opieki naukowej, dydaktycznej i materialnej. Uważają oni działalność WSG dotyczącą ww. obszaru za odpowiednią i zgodną z ich oczekiwaniami.

Studenci rzadko korzystają z pomocy opiekuna roku, w większości nie odczuwając takiej potrzeby. W przypadku wystąpienia pewnych wątpliwości, zapytań dot. studiowania, wykorzystują wiedzę posiadaną przez osobę piastującą ww. stanowisko.

Sytuacje konfliktowe na kierunku *ekonomia* występują bardzo rzadko. Z dokonanej analizy wynika, że dotychczas stosowane postępowanie wynika przede wszystkim z przeprowadzanego badania ankietowego. W przypadku prowadzących uzyskujących złe wyniki ankiet podejmowane są działania mające na celu likwidację występujących problemów. Studenci potwierdzają dokonywane zmiany, włącznie z sytuacjami w których poprzez problemy ze studentami prowadzący zostali odsunięci od zajęć.

System rozpatrywania skarg polega na poinformowaniu o problemie opiekuna roku lub Dziekana, który ma za zadanie rozwiązać kłopotliwą sytuację. Studenci powyższy proces uważają za dobrze działający.

Jednym z narzędzi wpływających na jakość kształcenia na Uczelni jest wydziałowa ankieta ewaluacyjna. Poddawani jej są nowo zatrudnieni prowadzący, nauczyciele akademicki, którzy nie zostali ankietyzowani w ostatnich 2 / 3 latach oraz osoby z kadry wytypowane do ankietyzacji przez kierownika jednostki. Kwestionariusz ankiety zawiera 14 pytań zamkniętych pozwalających studentom na dokonanie szczegółowej oceny. Odpowiedzi na pytania zawarte w ankiecie posiadają sześciostopniową skalę. Ankiety ewaluacyjne są anonimowe, a ich wypełnienie jest dobrowolne. Badanie przeprowadzane jest w formie papierowej. Wyniki ankiet są opracowywane przez Pracownię Analiz i przekazywane władzom jednostki.

Studenci zauważają pewne zmiany wynikające z przeprowadzanej ankietyzacji, tym samym mają poczucie, że proces ankietyzacji wpływa na poprawę jakości kształcenia w Instytucie. Wyniki ankiet ocenionych prowadzących nie są jednak w żaden sposób prezentowane/upubliczniane studentom. Pozytywnym przejawem byłoby np. nagradzanie najlepiej ocenionych prowadzących dzięki czemu zauważalny byłby wpływ ankiet na jakość kształcenia a ankietyzacja mogłaby stać się elementem mobilizującym część kadry naukowej do rozwoju. Dodatkowo proponuje się zaangażowanie studentów w tworzenie kwestionariusza ankiety jako interesariuszy wewnętrznych wpływających na jakość kształcenia w Jednostce.

Dodatkowo Uczelnia umożliwia studentom wypowiadanie się i przekazanie swoich uwag oraz problemów poprzez ustawione w budynkach uczelni urny. Powyższą inicjatywę należy uznać za dobrą praktykę stosowaną w uczelni.

### **Ocena końcowa 7 kryterium ogólnego - w pełni,**

#### **Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych**

##### **7.1).....**

Zasady i procedury rekrutacji są przejrzyste i nie naruszają zasady równych szans

Zasady rekrutacji są przejrzyste i powszechnie znane, nie dyskryminujące żadnej grupy kandydatów.

##### **7.2) .....**

Analiza struktury ocen, przegląd sylabusów w tym sposobów weryfikacji efektów kształcenia, rozmowy ze studentami i kadra pozwalają uznać, że system oceny osiągnięć studentów jest zorientowany na proces uczenia się, zawiera standardowe wymagania, zapewnia przejrzystość oraz obiektywizm ocen.

##### **7.3) .....**

Struktura i organizacja studiów kierunku *ekonomia* sprzyja – jak na warunki funkcjonowania Uczelni i liczebność studentów –międzynarodowej mobilności studentów.

Podejmowane przez Uczelnię działania dotyczących mobilności studentów są widoczne i umożliwiają studentom rozwój jak również osiąganie zakładanych efektów kształcenia. Studenci studiów niestacjonarnych kierunku *ekonomia* nie wykazują aktywności w zakresie wymiany międzynarodowej.

##### **7.4) .....**

System pomocy naukowej, dydaktycznej i materialnej oceniany jest przez studentów pozytywnie.

Uczelnia zapewnia studentom odpowiednie mechanizmy motywujące ich do osiągnięcia wymaganych efektów kształcenia.

Platformy internetowe wspomagające działanie procesu kształcenia oraz system pomocy materialnej (w tym wysokość stawek stypendialnych) są elementami pozytywnie wyróżniającym Uczelnię.

Działalność jednostki wspierająca rozwój zawodowy, kulturowy i społeczny studentów jest oceniana jako w pełni poprawna.

System opieki naukowej dydaktycznej i materialnej działa na Uczelni bardzo dobrze.

## **Kryterium 8. Jednostka rozwija wewnętrzny system zapewniania jakości zorientowany na osiągnięcie wysokiej kultury jakości kształcenia na ocenianym kierunku studiów.**

### **8.1)**

W Uczelni wewnętrzny system zapewnienia jakości kształcenia został ustalony i zatwierdzony w Uchwale Senatu Nr 20/2007/2008 z dnia 30 września 2008 r. w sprawie wprowadzenia w Uczelni Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia, uaktualniona Uchwałą nr 20/2011/2012 z dnia 25 września 2012 r. w sprawie wprowadzenia w Wyższej Szkole Gospodarczej w Bydgoszczy Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia, oraz po raz kolejny Uchwałą Konwentu z dnia 3 września 2013 r. w sprawie Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia w Wyższej Szkole Gospodarki w Bydgoszczy.

Zarządzeniem z dnia 3 września 2013 r. Rektor powołał 8 – osobowy Zespół ds. ewaluacji jakości kształcenia, którego zadaniem jest nadzór nad funkcjonowaniem i prawidłową realizacją celów Systemu, jego kontrola, ewaluacja, propozycje modyfikacji mechanizmów zapewnienia jakości kształcenia, okresowy przegląd programów i planów studiów, opracowywanie mierników efektywności funkcjonowania WSZJK, a także ocena procedur tego systemu. Nadzór nad pracami Zespołu sprawuje Prorektor ds. Kształcenia i Studentów. Wskazane jest prowadzenie dokumentacji prac Zespołu (łączenie z listami obecności).

Uczelnia posiada dokumentację potwierdzającą funkcjonowanie Senackiej Komisji ds. Kształcenia, w tym podkomisji ds. oceny jakości kształcenia oraz zespołu ds. zapewnienia jakości kształcenia Instytutu Ekonomii i Zarządzania odpowiedzialnego za prowadzenie ocenianego kierunku studiów.

Na podstawie dokumentów przedstawionych w czasie wizytacji stwierdzono, iż na posiedzeniach Senatu była omawiana problematyka związana z elementami systemu jakości kształcenia.

Wewnętrzny System zapewniania jakości kształcenia w WSG w Bydgoszczy podlega procesowi doskonalenia i obecnie znajduje się w fazie kolejnej modyfikacji dostosowującej do aktualnych przepisów prawnych. Nadzór nad funkcjonowaniem WSZJK sprawują Organa decyzyjne Uczelni - na poziomie uczelni: Kolegium, Rektor, Prorektor ds. kształcenia i studentów, Prorektor ds. nauki i współpracy, na poziomie Wydziału: Dziekani, Prodziekani, Dyrektorzy Instytutów. Ponadto w budowaniu kultury jakości kształcenia uczestniczą:

-Gremia opiniotwórcze: (Senacka Komisja ds. Kształcenia, Senacka podkomisja ds. KRK i efektów kształcenia, Senacka podkomisja ds. oceny jakości kształcenia, Senacka podkomisja ds. kształcenia inżynierskiego, Senacka podkomisja ds. procesu dyplomowania, Senacka podkomisja ds. uprawnień zawodowych i certyfikacji, Konwent WSG)

-Zespoły wykonawcze: Zadaniowe zespoły ds. jakości kształcenia, pracownicy administracyjni, dziekanaty, Finansowa Obsługa Studentów, Biuro Stypendialne, biura instytutów, Dział Personalny, pracownicy naukowo-dydaktyczni.

Sformułowano cele Wewnętrznego Systemu Zapewniania Jakości Kształcenia którymi są:

- doskonalenie jakości kształcenia,- kształtowanie postaw pro jakościowych wśród nauczycieli akademickich,
- ocena jakości procesu dydaktycznego,
- standaryzacja procesu dydaktycznego,
- kontrola procesu dydaktycznego,
- prowadzenie polityki kadrowej,- rozwój oferty dydaktycznej,
- uzyskanie konkurencyjności oferty edukacyjnej.

Uczelnia wskazała następujące elementy składowe Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia: - misja Uczelni,- strategia Uczelni,- procedura rekrutacji,- programy kształcenia, w tym plany studiów i opisy modułów kształcenia,- organizacja procesu kształcenia,- zasady oceny studentów,- ocena nauczycieli akademickich,- warunki studiowania,- dokumentacja procesu dydaktycznego,- ankietyzacja studentów,- opiniowanie programów kształcenia przez interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych,- system ewidencji prac dyplomowych,- system antyplagiatowy, - system informowania studentów o wynikach zaliczeń, egzaminów, prac itp.- badanie losów absolwentów,- zarządzanie jakością kształcenia.

W roku akademickim 2013/2014 Rektor do struktury organizacyjnej systemu wprowadził Zespół ds. ewaluacji jakości kształcenia a także na poziomie wydziału Wydziałowy Zespół ds. jakości kształcenia. Powołano ujęte w strukturze systemu Komisje Senackie oraz Zespoły zadaniowe na poziomie uczelni i wydziału.

Wewnętrzny System Zapewnienia Jakości Kształcenia obejmuje następujące obszary: organizacja procesu kształcenia, zasady oceny studentów, ocena nauczycieli akademickich oraz warunki studiowania. Monitorowanie i ocenę tych zadań podejmuje się na podstawie: dokumentacji procesu dydaktycznego, hospitacji (prowadzonej w Instytutach na podstawie harmonogramu hospitacji), ankietyzacji studentów (wyniki opracowywane przez Pracownię Analiz Społecznych i Rynkowych PASiR), badania losów absolwentów, opinii z miejsc praktyk zawodowych, opinii pracodawców na temat praktycznego wykorzystania wiedzy i umiejętności absolwentów w pracy zawodowej, włączania przedstawicieli otoczenia społeczno-gospodarczego w proces przygotowywania planów i programów kształcenia.

Na poziomie Wydziału w strukturze systemu zapewnienia jakości wyszczególnia się dziekana, dyrektora Instytutu i zadaniowe zespoły ds. jakości kształcenia a także Radę Interesariuszy zewnętrznych, partnerów strategicznych i partnerów międzynarodowych. Zarządzanie jakością na wizytowanym kierunku *ekonomia* podlega zasadom uczelnianego wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia. Za wdrożenie systemu na poziomie wydziału odpowiada dziekan, zaś w odniesieniu do kierunku studiów - dyrektor Instytutu sprawującego merytoryczną opiekę nad kierunkiem. W Instytucie Ekonomii i Zarządzania WSG w Bydgoszczy, który sprawuje merytoryczny nadzór nad kierunkiem *ekonomia* przeprowadza się ocenę jakości kształcenia w następujących obszarach:

1. Ocena pracowników przez studentów w wyniku ankietyzacji studentów: pracownicy podlegają ankietyzacji na koniec każdego semestru, zgodnie z uczelnianą procedurą. Ankietyzacji podlegają wszyscy pracownicy, niezależnie od formy zatrudnienia. Ankietyzację przeprowadza się wg planu zatwierdzonego przez Dyrektora Instytutu. Ankieta uwzględnia: punktualność i sumienność prowadzenia zajęć, organizację zajęć, aktualność przekazywanych treści, Czytelność kryteriów zaliczenia przedmiotu, motywowanie studentów do aktywności i poszerzania wiedzy, dostępność prowadzącego, szacunek do studentów, zaangażowanie i przygotowanie prowadzącego, różnorodność form prowadzenia zajęć, efektywność wykorzystania czasu, umiejętność korzystania z pomocy technicznych, kulturę osobistą. W świetle informacji otrzymanej podczas wizytacji można uznać, iż wyniki ankiety zestawione

w formie zbiorczej są przedmiotem szczegółowej analizy dyrekcji Instytutu, a następnie jest to przedstawiane ocenianemu nauczycielowi. Zespół oceniający, otrzymał podczas wizytacji, do wglądu syntetyczne wyniki ankiet z ostatnich trzech lat dotyczące oceny kadry prowadzącej zajęcia na kierunku *ekonomia*.

W ostatnich trzech latach ankietyzacja wypadła pozytywnie dla nauczycieli akademickich. Wszyscy oceniani uzyskali ocenę 4.0 i więcej w 5-stopniowej skali. W dwóch przypadkach dokonano ankietyzacji osób na skutek negatywnej informacji od studentów oraz przełożonego. Ocena nauczycieli wystawiona w wyniku ankiety wypadła w obu przypadkach pomyślnie.

2. Hospitacje pracowników: Hospitacji pracowników dokonuje się wg planu zatwierdzonego przez Dyrektora Instytutu. Hospitacje przeprowadzane są dla każdego nowo zatrudnionego pracownika oraz okresowo dla pozostałych pracowników. Przedmiotem analizy dyrekcji Instytutu jest arkusz hospitacji, podpisany przez ocenianego nauczyciela. Zespół oceniający otrzymał do wglądu arkusze hospitacyjne z ostatnich trzech lat.

W ostatnich trzech latach hospitacja wypadła na ogół pozytywnie dla nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia na kierunku „*ekonomia*”. Tylko w jednym przypadku osoby prowadzącej Międzynarodowe stosunki gospodarcze hospitacja wypadła negatywnie. W arkuszu oceny napisano zalecenie „do ponownej hospitacji za rok”. W nowym roku akademickim wspomniany przedmiot przejął inny wykładowca.

3. Ocena efektów kształcenia: Wewnętrzny system zapewnienia jakości kształcenia zakłada weryfikację efektów na każdym etapie kształcenia. W Instytucie funkcjonuje komisja ds. efektów kształcenia na kierunku *ekonomia*. Z uwagi na krótki czas obowiązywania KRK analizy zakładanych efektów kształcenia dokonano jeden raz w maju 2012 r. (protokół został przedstawiony Zespołowi Oceniającemu podczas wizytacji). W jej wyniku dokonano drobnych zmian w zakresie określenia dyscypliny wiodącej (*ekonomia*) i dyscyplin dodatkowych (nauki o zarządzaniu i finanse), podczas gdy do tej pory efekty były określone w dyscyplinie *ekonomia*.

Prowadzone są w każdym z semestrów analizy uzyskiwanych przez studentów ocen, analizy terminowości ukończenia studiów i przyczyn odsiewu studentów. System weryfikacji efektów końcowych obejmuje proces dyplomowania, badanie losów zawodowych absolwentów, badanie opinii studentów na temat zajęć dydaktycznych.

W ramach działań doskonalących dotyczących jakości kształcenia zmodyfikowano przebieg procesu dyplomowania stwarzając studentom większe możliwości korzystania z różnorodnych form zajęć modułu określonego jako proces dyplomowania (np.. wyboru promotora z uwzględnieniem kontaktu z praktykami ). Zasady dyplomowania, w tym zasady przeprowadzania egzaminów dyplomowych, ustalania i wyboru tematów prac dyplomowych, wyboru opiekunów prac i recenzentów zawiera Uchwała Kolegium WSG z dnia 20 listopada 2012r. w sprawie procesu dyplomowania wraz z procedurą modułu dyplomowania. Istotną pomocą w procesie dyplomowania dla studentów jest Skrypt „Zasady pisania prac dyplomowych”, opracowany przez pracowników Uczelni stanowiący wytyczne, jakie powinna spełniać praca dyplomowa. Skrypt ten jest dostępny dla studentów na platformie e-learningowej ONTE. Sformułowano standardy prac licencjackich i magisterskich. Wprowadzono wymóg zgodności tematyki z zakresem merytorycznym kierunku *ekonomia*. Tematyka prac dyplomowych podlega zatwierdzeniu przez dyrektora Instytutu Ekonomii i Zarządzania. Wprowadzono w celu podniesienia poziomu prac dyplomowych elementy motywacyjne. Na wniosek promotora lub recenzenta prace dyplomowe będące nowatorskim omówieniem wybranych zagadnień z wykorzystaniem aktualnego stanu wiedzy, dające możliwości aplikacyjnego wykorzystywania ich efektów, zostają wyróżnione nagrodą Rektora. Nie wskazano prac dyplomowych z kierunku *ekonomia*, które by zostały wyróżnione nagrodą Rektora.

W ramach działań doskonalących rozszerzono zakres egzaminu dyplomowego, który zawiera następujące elementy: prezentacja pracy licencjackiej; odpowiedź na dwa losowane pytania kierunkowe, jedno z zakresu mikroekonomii, drugie z zakresu makroekonomii; odpowiedź na jedno losowane pytanie obszarowe (specjalnościowe). Egzamin magisterski obejmuje trzy pytania w tym dwa losowane z zakresu kierunku i specjalności. Prace dyplomowe przygotowane przez studentów WSG kierunku *ekonomia* są sprawdzane za pomocą systemu antyplagiatowego. O wszczęcie postępowania antyplagiatowego może wnioskować, w przypadku powzięcia uzasadnionego podejrzenia między innymi: dziekan lub kierownik jednostki naukowo-dydaktycznej, promotor lub recenzent,

Przegląd dokumentacji procesu dyplomowania przez Zespół oceniający, pozwala uznać ze założenia ujęte w systemie dotyczące zasad dyplomowania są na ogół przestrzegane ale na studiach II stopnia opiekę nad pracami magisterskimi powierza się niemal wyłącznie osobom ze stopniem naukowym doktora. Zespół oceniający uważa, iż należy włączyć w proces dyplomowania samodzielnych nauczycieli akademickich nie tylko jako recenzentów ale również jako promotorów.

4. Wewnętrzny system uwzględnia zasady oceny studentów. Zasady zaliczeń i skalę ocen określa Regulamin studiów. Na kierunku *ekonomia* obowiązuje roczny system rozliczania osiągnięć studenta.. Warunkiem zaliczenia roku jest pozytywna ocena końcowa ze wszystkich przedmiotów, zgodnie z obowiązującym planem studiów i wymaganą liczbą punktów ECTS w danym semestrze. Warunkiem zaliczenia przedmiotu jest zaliczenie wszystkich rodzajów zajęć prowadzonych w jego ramach oraz zdanie egzaminu, jeśli jest on przewidziany w programach i planach studiów. Zespół oceniający, w świetle analizy obowiązujących sylabusów, uważa iż należy dokonać przeglądu wskazanych sposobów weryfikacji efektów kształcenia na poziomie przedmiotów i rozszerzyć ich paletę aby mogły być wykorzystane w ocenie: wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych.

5. Przeglądy programowe. Na kierunku *ekonomia*, zgodnie z założeniami wewnętrznego systemu zapewniania jakości kształcenia, dokonywane są przeglądy programów studiów. W wyniku tych przeglądów i prowadzonych dyskusji z interesariuszami zewnętrznymi Uczelnia przygotowuje się do wprowadzenia profilu praktycznego w tym na kierunku *ekonomia*. Opracowano szczegółowe założenia systemu kształcenia praktycznego w WSG. Uczelnia, zgodnie z założeniami wewnętrznego systemu zidentyfikowała oczekiwania pracodawców w zakresie kompetencji absolwentów. Z badań wynika, że do najważniejszych kompetencji oczekiwanych od absolwenta uczelni, oprócz podstawowej wiedzy i umiejętności oraz znajomości j. obcych, należą: zaangażowanie, odpowiedzialność, efektywna komunikacja, umiejętność pracy w zespole, otwartość na uczenie się i rozwój, umiejętność określania priorytetów, etyczne postępowanie, umiejętność organizacji pracy i efektywnego zarządzania czasem, czego często brakuje osobom podejmującym po raz pierwszy pracę. Uczelnia informacje te wykorzystwała do doskonalenia programu kształcenia. Został rozbudowany system praktyk, polegający na dodaniu do podstawowego modułu, moduł praktyk branżowych. Zaproponowane zmiany wymiaru godzin praktyk umożliwiają pogłębienie zaplanowanych efektów kształcenia. Wprowadzono: praktykę podstawową „kompetencje pracownicze” - w wymiarze 160 godzin, mającą na celu wyposażenie studenta w podstawowe ogólne informacje o środowisku pracy oraz umożliwić mu weryfikację wiedzy i wyobrażeń na temat rynku pracy i własnej ścieżki kariery oraz praktykę branżową - w wymiarze 320 godzin, mającą na celu przygotowanie do wyboru tematu pracy dyplomowej oraz zdobycie specjalistycznych umiejętności zawodowych. Na Uczelni funkcjonuje Dział Przedsiębiorczości Studenckiej, które koordynuje cały proces realizacji kształcenia praktycznego w WSG. Powołano Koordynatora Praktyk nadzorującego proces ich realizacji,

w sposób celowy dokonuje się doboru instytucji oferujących miejsca praktyk, wypracowano system kontroli i nadzoru praktyk. Miejsca praktyk zatwierdzane są przez Koordynatora Praktyk, w trakcie jej trwania student prowadzi dziennik praktyk opisujący jej przebieg i realizowane zadania. Ponadto wsparciem w procesie oceny weryfikacji efektów uzyskiwanych w trakcie praktyki jest badanie ankietowe wśród studentów pozwalające zbierać ich opinie na temat przebiegu praktyk.

6. Wewnętrzny system zapewnienia jakości kształcenia zakłada ocenę kadry również poprzez ocenę okresową. Ocena obejmuje działalność dydaktyczną, naukową i organizacyjną. Ponadto wprowadzono system wspomagania kompetencji dydaktycznych kadry. Na przykład od roku akademickiego 2010/11 został wdrożony system staży dla nowych pracowników naukowo-dydaktycznych, którzy rozpoczynają pracę na stanowisku nauczyciela akademickiego. Reguluje to Uchwała Kolegium z dnia 21.12.2010 w sprawie systemu staży dydaktycznych w WSG. W sposób ciągły, w zależności od potrzeb funkcjonuje system szkoleń, seminariów, kół dyskusyjnych dla pracowników, których celem jest podnoszenie kompetencji i poziomu autorefleksji nauczycieli akademickich.

7. Ważnym elementem wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia jest monitoring losów absolwentów. W Uczelni od 2008 roku funkcjonuje „Program Absolwent” (aktualnie uczestniczy w nim 2200 absolwentów –wcześniej uczelnia prowadziła od 2005 roku program pilotażowy)). Głównym celem tego programu jest budowanie więzi w środowisku absolwentów, wymiana doświadczeń zawodowych, gromadzenie i publikowanie informacji o sukcesach i losach absolwentów WSG. Opracowano metodykę pozwalającą na badanie poziomu uzawodowienia, jakościowego badania ścieżek kariery oraz planów dalszego kształcenia. Badania połączono z badaniami kompetencji i poziomu uzawodowienia kandydatów na studia oraz poziomu uzawodowienia satysfakcji studentów. Od 2011 roku w związku z obowiązkiem ustawowym zdecydowano o wprowadzeniu ankietowania poprzez system informatyczny ISAPS gwarantujący anonimowość. Koordynacją systemu zajmuje się Biuro Karier i Promocji Absolwentów WSG oraz Pracownia Analiz Społecznych i Rynkowych Instytutu Nauk Społecznych WSG.

Zespół oceniający zapoznał się z procedurą badania losów absolwenta oraz wynikami przeprowadzonych badań pilotażowych. Uczelnia nie wskazała jednak działań doskonalących wynikających z przeprowadzonych badań losów absolwenta.

Trzeba zauważyć, iż mechanizmem pozwalającym na doskonalenie funkcjonowania wewnętrznego systemu zapewniania jakości kształcenia są zaplanowane spotkania seminaryjne z cyklu „wewnętrzny system zapewniania jakości kształcenia” organizowane przez Prorektora ds. kształcenia i studentów. SeminaRIA są kierowane do osób odpowiedzialnych na różnych szczeblach za kształcenie, jego planowanie i realizację. Podobne spotkania są organizowane w jednostkach naukowo-dydaktycznych Instytutu Ekonomii i Zarządzania przez kierowników Zakładów, co znajduje potwierdzenie w przedstawionej Zespołowi dokumentacji.

Jako szczególnie ważne dla doskonalenia jakości kształcenia działania należy wskazać oceny jakości procesu kształcenia przeprowadzone w Instytucie Ekonomii i Zarządzania, które zwróciły uwagę na zjawiska negatywne jak: niski poziom frekwencji studentów na zajęciach na studiach stacjonarnych, niski poziom znajomości języka polskiego przez studentów z Ukrainy, co utrudnia przygotowywanie przez nich prac licencjackich i magisterskich, relatywnie niskie zainteresowanie studentów badaniami naukowymi oraz programami wymiany z uczelniami zagranicznymi, niski odsetek prac dyplomowych o charakterze aplikacyjnym, niska skłonność studentów do kończenia studiów w terminie, nasilenie się tej tendencji w ostatnich latach.

Uczelnia zamierza przeprowadzić działania doskonalące deklarując: wsparcie konsultacjami językowymi studentów z Ukrainy podczas pisania prac licencjackich i magisterskich oraz

powołanie opiekunów dla studentów z zagranicy, powołanie koła naukowego odpowiadającego na zainteresowania studentów, przygotowanie studentów do wymiany z uczelniami zagranicznymi, zdyscyplinowanie pracowników w zakresie sprawdzania obecności na zajęciach obowiązkowych oraz wprowadzenie mechanizmów weryfikujących atrakcyjność zajęć, współpracę z Kreatorem Innowacyjności WSG i interesariuszami zewnętrznymi w zakresie aplikacyjności prac, opracowanie diagnozy przyczyn opóźniania ukończenia studiów, a głównie zdawania egzaminu dyplomowego.

Spotkanie z kadrami również sygnalizowało problemy dotyczące znajomości języka polskiego przez studentów Ukrainy co szczególnie uwidacznia się przy pisaniu prac dyplomowych. Zatem można uznać że system identyfikuje słabości procesu dydaktycznego a zatem wykazuje skuteczność. Uczelnia wprowadza działania naprawcze prowadzące do doskonalenia procesu dydaktycznego i weryfikacji efektów kształcenia.

Pod wpływem opinii studentów podjęto działania zwiększające wymiar zajęć wyposażających ich w umiejętności praktyczne. Są to zajęcia prowadzone przez specjalistów mających aktualne doświadczenia branżowe. Te zajęcia, jak również realizowane na uczelni tzw. „wykłady eksperckie”, prowadzone przez specjalistów –praktyków, z całej Polski cieszą się zainteresowaniem studentów (jednak obecni na spotkaniu z zespołem oceniającym studenci nie potrafili wskazać takich zajęć). Na podstawie zgłaszanych potrzeb przez studentów dotyczących indywidualizacji procesu kształcenia i jego uelastycznienia, oprócz wymaganych 30% zajęć do wyboru, realizujących efekty dla danego kierunku, na uczelni stworzono tzw. SEK - system elastycznego kształcenia, dzięki któremu studenci mogą uczestniczyć w zajęciach spoza kierunku, poszerzając lub zdobywając kompetencje, w których odczuwają braki lub którymi są zainteresowani. Dzięki uczestnictwu w tych zajęciach mają również możliwość zdobycia dodatkowych punktów ECTS. Brak jest jednak informacji o korzystaniu z tych możliwości studentów kierunku *ekonomia*. Na podstawie opinii koordynatorów praktyk – wzmocniono przygotowanie studentów z zakresu kompetencji społecznych oraz przepisów BHP, większy nacisk położono na metody zdalne w komunikacji praktykantów z opiekunem – ułatwiające bieżącą ewaluację realizowanych zadań.

Z uwagi na zauważone przez zespół oceniający dość liczne grupy seminarium dyplomowego przedstawiono wyjaśnienia dotyczące doskonalenia jakości kształcenia w tym organizacji zajęć a w szczególności optymalizacji liczebności grup seminaryjnych

Podczas wizytacji władze uczelni przedstawiły działania dotyczące weryfikacji efektów kształcenia na poziomie kierunku. Obejmują one między innymi:

- system szkoleń dla nauczycieli od 2011 roku w zakresie umiejętności formułowania i weryfikacji efektów kształcenia;
- konsultacje dla pracowników prowadzone przez członków Senackiej podkomisji ds. KRK i efektów kształcenia (głównie pedagogów) dla nauczycieli - dotyczą przede wszystkim sposobów weryfikacji efektów kształcenia i problemów napotykanych przez nauczycieli w tym zakresie;
- wprowadzenie przedmiotów wymagających przekrojowej wiedzy / umiejętności, w szczególności projekty i konsultacje –ostatnim etapem jest autoewaluacja studentów dotycząca przebiegu ich pracy, w tym pracy w zespole;
- innowacyjne metody dydaktyczne – „gra w przedsiębiorstwo”, symulacje – umożliwiające dodatkową weryfikację stopnia opanowania efektów wymaganych na innych przedmiotach;
- badanie losów absolwentów prowadzone przez uczelnię od 2005 roku, skupiają się na analizie kariery zawodowej i jej zgodności ze zdobytym wykształceniem;
- badania marketingowe i badania rynku pracy - realizowane przez Dział Marketingu i Informacji WSG oraz Pracownię Analiz Społecznych i Rynkowych;

- procedurę ws współpracy branżowej WSG zwracającą szczególną uwagę na zgodność doboru przedsiębiorstw jako miejsc praktyk zawodowych w świetle zakładanych efektów kształcenia;
- system kształcenia praktycznego – po zakończeniu praktyki podstawowej, studenci wypełniają test na platformie ONTE ( Ośrodek Nowoczesnych Technologii Edukacyjnych), weryfikujący efekty zaplanowane do realizacji w trakcie tej praktyki.

W Uczelni podejmowane są działania w celu usprawnienia przepływu informacji pomiędzy uczestnikami Wewnętrznego Systemu Zapewniania Jakości Kształcenia. Sylwetka absolwenta kierunku *ekonomia* określająca efekty kształcenia jest opublikowana zarówno w postaci elektronicznej – na stronie internetowej Uczelni, biura rekrutacji WSG, oraz na stronach Instytutu. O sposobach weryfikowania efektów kształcenia założonych do realizacji w ramach poszczególnych zajęć studenci informowani są podczas pierwszych zajęć (jest to obowiązek nauczyciela) oraz poprzez sylabusy publikowane na platformie e-learningowej „e-WSG”. Funkcjonuje osobna strona poświęcona tematyce jakości kształcenia w WSG – [www.kształcenie.byd.pl](http://www.kształcenie.byd.pl), na której m.in. wyjaśnia się studentom i kandydatom ideę KRK, punktów ECTS oraz prezentuje się tzw. „słownik kształcenia”. Wyniki badań prowadzonych w ramach działań związanych z doskonaleniem jakości kształcenia są przedstawiane na spotkaniach ze studentami, w ramach zebrań Instytutu, w ramach bezpośrednich spotkań z nauczycielami, których zajęcia podlegały ocenie studenckiej oraz na posiedzeniach Senatu. Rozmowa z władzami wydziału pozwala ustalić, iż organizowane są spotkania z przedstawicielami Samorządu Studenckiego oraz starostami grup studenckich w celu przedstawienie aktualnych działań w zakresie doskonalenia dydaktyki, zebranie opinii studentów na temat procesu kształcenia, zarówno w wymiarze dydaktycznym jak i organizacyjnym.

Publiczną dostępność treści dotyczących całego procesu kształcenia zapewniają narzędzia internetowe tj: strona internetowa Instytutu, system administrowania procesem studiowania ISAPS, platforma zdalnego nauczania – „e-WSG”. Platforma jako narzędzie, ułatwia dokumentowanie procesu uzyskiwania efektów kształcenia (prace studentów, etapy realizacji projektów) oraz zwiększa dostępność kadry dydaktycznej poprzez kontakt na forach dyskusyjnych. Oprócz tego ma funkcję repozytorium materiałów dydaktycznych. Informacje podstawowe zamieszczane są w gablotach umiejscowionych na terenie Uczelni oraz przekazywane przez opiekunów roczników studentów i pracowników działu spraw studenckich. Studenci mają zapewniony szeroki dostęp do informacji o toku swoich studiów.

Studenci kierunku *ekonomia* są częściowo informowani o wynikach monitorowania jakości procesu kształcenia. Na stronie Uczelni oraz dzięki posiadanej przez WSG platformie ISAPS, studenci są na bieżąco informowani o aktualnościach dotyczących procesu kształcenia. Studenci nie są jednak świadomi dokonywanych przez Wydział/Instytut zmian związanych z podnoszeniem jakości procesu kształcenia np. o dokonywanych zmianach w programach studiów, weryfikowaniu i monitorowaniu procesu kształcenia itp. Tylko nieliczni studenci wyrażają zainteresowanie powyższą tematyką. Należałoby się zastanowić nad promocją obszaru dotyczącego jakości kształcenia wśród studentów Uczelni, przybliżeniu studentom powyższej tematyki i uświadomieniu studentom istoty podnoszenia jakości kształcenia oraz upowszechnianiem informacji na temat dokonywanych zmian np. modyfikacji wprowadzanych w siatkach godzin.

Efektywność systemu zapewnienia jakości kształcenia jest zauważalna. Ujawniające się na Wydziale sporadycznie problemy są, w opinii studentów, po zgłoszeniu ich przez studentów niezwłocznie analizowane i rozwiązywane przez Władze np. kwestie dotyczące słabiej ocenianych przez studentów nauczycieli, zmian w harmonogramie zajęć. Zauważalne są również pewne starania Wydziału w obszarze zapewniania jakości kształcenia

podejmowane przy udziale studentów jak np. wpływ na tworzone plany i programy studiów poprzez akceptacje ich przez organy Samorządu Studenckiego. Studenci mają możliwość nanosić poprawki, sugerować zmiany, które zostają przeanalizowane podczas Senatu. Przykładem dokonywanych przez Samorząd Studentów zmian na wniosek społeczności akademickiej są odbywane przez studentów niestacjonarnych zajęcia, wyłącznie w soboty i niedziele bez wcześniej obowiązujących piątków (zajęcia piątkowe zostały zlikwidowane).

Studenci nie mają możliwości dokonywania oceny infrastruktury dydaktycznej i naukowej w ramach działającego systemu, co należało by uwzględnić.

Opinia studentów wyrażona w procesie ankietyzacji jest uwzględniana w okresowej ocenie nauczyciela akademickiego. Studenci zauważają zmiany wynikające z przeprowadzanej ankietyzacji, np. podnoszenia jakości prowadzenia zajęć u słabiej ocenionych prowadzących. Studenci uczestniczący w ZO PKA nie potrafili przedstawić pomysłów ulepszających system zapewnienia jakości kształcenia.

## 8.2)

Udział pracowników w tym naukowo-dydaktycznych oraz studentów w procesie zapewnienia jakości kształcenia odbywa się poprzez gremia opiniotwórcze. Przedstawiona podczas wizytacji dokumentacja wskazuje iż posiedzenia Wydziałowego Zespołu ds. Jakości odbywają się systematycznie i studenci uczestniczą w tych spotkaniach. Tematyka posiedzeń Senatu wskazuje iż jakość kształcenia znajduje swoje miejsce w dyskusjach społeczności akademickiej. Przedstawione działania doskonalące również wskazują na aktywny udział kadry akademickiej, władz wydziału i uczelni w procesie budowy kultury jakości kształcenia. Zauważalny jest jednak brak wiedzy członków Samorządu Studentów, studiujących na kierunku ekonomia na temat wpływu jaki posiadają w kształtowaniu jakości kształcenia na Wydziale/w Instytucie oraz w ramach własnego kierunku (np. członkowie nie brali udziału w tworzeniu kwestionariusza ankiety prowadzących, nie otrzymują wyników ankiet ewaluacyjnych prowadzących, nie współtworzyli strategii Wydziału). Członkowie Samorządu Studentów twierdzą, że otrzymują od Władz Wydziału i Uczelni najważniejsze informacje dotyczące działań podejmowanych przez Jednostkę, jednak ich realny wpływ na jakość kształcenia jest mało widoczny. W opinii zespołu oceniającego należałoby zaktywizować studentów do udziału w procesach dotyczących jakości kształcenia związanych z Wydziałem/Instytutem. Samorząd Studencki jest słabo zaangażowany w proces podnoszenia jakości kształcenia na WSG i mało zainteresowany powyższą tematyką. Powyższą postawę studenci tłumaczą brakiem czasu i licznymi obowiązkami zarówno studenckimi jak i samorządowymi.

Uczelnia współpracuje z interesariuszami zewnętrznymi. Zaleceniem Władz Uczelni jest aby kształcenie na wszystkich kierunkach studiów odbywało się na profilu praktycznym. Kierunek ekonomia przygotowuje się do tego poprzez zawieranie umów z interesariuszami zewnętrznymi oraz powołanie rady absolwentów kierunku ekonomia. Spotkania Rady Absolwentów odbyły się dwa razy- przewidziane są raz w semestrze (podczas wizytacji przedstawiono protokoły z tych posiedzeń). Absolwenci zatrudnieni w przedsiębiorstwach woj. kujawsko-pomorskiego wskazują na potencjalne potrzeby rynku pracy, na przykład poprzez ocenę oferty specjalności na kierunku *ekonomia* (co miało miejsce w maju 2013 r).

Instytut ma podpisane umowy partnerstwa strategicznego Uczelni z Kujawsko-Pomorskim Stowarzyszeniem Przewoźników Międzynarodowych, Fundacją Akademii Transportu, Polskim Towarzystwem Ekonomicznym Oddział Bydgoszcz, Stowarzyszeniem Księgowych w Polsce Oddział Okręgowy w Bydgoszczy oraz Głównym Urzędem Statystycznym Oddział w Bydgoszczy. W umowach określono zadania dla interesariuszy zewnętrznych w tym między innymi: udział w opiniowaniu efektów kształcenia, wsparcie merytoryczne i organizacyjne przy realizacji projektów badawczych, rozwojowych i analitycznych oraz

opracowywaniu ich wyników, współpraca w zakresie edukacji i popularyzacji wiedzy oraz doskonalenia zawodowego w ramach studiów podyplomowych, licencjackich, magisterskich oraz szkoleń i warsztatów, przygotowanie studentów i absolwentów do wejścia na rynek pracy (staże, praktyki), wspieranie studentów w procesie dyplomowania, także poprzez możliwość realizacji prac dyplomowych na zlecenie partnera strategicznego,

W ramach realizowanego projektu POKL „Rozwój potencjału Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy w zakresie kształcenia logistyczno-transportowego” na kierunku „*ekonomia*” odbywały się i odbywają się spotkania branżowe z przedsiębiorstwami. Celem projektu jest wzmocnienie praktycznych elementów kształcenia, w tym realizacja praktyk zawodowych. Dodatkowo na VI semestrze 10 najlepszych spośród zainteresowanych studentów studiów stacjonarnych odbędzie płatne staże.

Interesariusze zewnętrzni byli włączani w analizę efektów kształcenia, wskazywali efekty najbardziej przydatne w danej branży i dokonywali oceny swoich pracowników pod kątem deficytów kompetencyjnych, co stanowiło jeden ze wskaźników konstruowania efektów. Interesariusze zewnętrzni dokonują oceny studentów odbywających praktyki w ich instytucjach pod kątem efektów kształcenia. - W uczelni funkcjonuje Konwent znajdujący się również w strukturze systemu zapewniania jakości kształcenia WSZJK), w skład którego wchodzi przedstawiciele czołowych przedsiębiorstw województwa kujawsko-pomorskiego. Konwent wyrażał również opinię na temat efektów kształcenia przygotowywanych na kierunkach prowadzonych w WSG.

Uwagi dotyczyły minimum kadrowego oraz programu i nazwy jednej ze specjalności. Uczelnia dostosowała się do uwag PKA wypełniając warunki minimum kadrowe oraz zrezygnowała z prowadzenia kwestionowanej specjalności.

Tabela nr 1 Ocena możliwości realizacji zakładanych efektów kształcenia.

| Zakładane efekty kształcenia | Program i plan studiów | Kadry | Infrastruktura dydaktyczna/biblioteka | Działalność naukowa | Działalność międzynarodowa | Organizacja kształcenia |
|------------------------------|------------------------|-------|---------------------------------------|---------------------|----------------------------|-------------------------|
| wiedza                       | +                      | +     | +                                     | +                   | +/-                        | +                       |
| umiejętności                 | +                      | +     | +                                     | +                   | +/-                        | +                       |
| kompetencje społeczne        | +                      | +     | +                                     | +                   | +/-                        | +                       |

+ - **pozwala na pełne osiągnięcie** zakładanych efektów kształcenia

+/- - **budzi zastrzeżenia - pozwala na częściowe osiągnięcie** zakładanych efektów kształcenia

- - **nie pozwala na osiągnięcie** zakładanych efektów kształcenia

**Ocena końcowa 8 kryterium ogólnego - w pełni,**

**Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych**

**8.1).....**

Wewnętrzny system zapewnienia jakości kształcenia posiada strukturę organizacyjną tworzącą możliwości zarządzania kierunkiem *ekonomia*. Na kierunku *ekonomia* dokonuje się weryfikacji efektów kształcenia, przeglądów programowych, ewaluacji zasad oceny studentów, oceny kadry. Prowadzony proces ankietyzacji pozwala na zasięganie opinii studentów dotyczącej procesu dydaktycznego i kadry akademickiej. Wyniki tych ocen służą doskonaleniu programu kształcenia. Efektywność systemu zapewnienia jakości kształcenia

jest zauważalna. Systemu upowszechniania informacji studentom na temat monitorowania jakości procesu kształcenia oraz wprowadzanych zmianach jest w uczelni niewystarczający. Jednostka nie udostępnia studentom wyników z przeprowadzonej ankietyzacji

## 8.2).....

W procesie zapewnienia jakości kształcenia uczestniczą studenci, kadra akademicka oraz przedstawiciele otoczenia biznesowego regionu pomorsko- kujawskiego. Władze Instytutu oraz Uczelni powinny podjąć działania w zakresie bardziej aktywnej współpracy ze studentami. Studenci i organizacje studenckie powinny podjąć inicjatywny aby czynnie uczestniczyć w działaniach w zakresie doskonalenia jakości kształcenia.

## 9. Podsumowanie

Tabela nr 2 Ocena spełnienia kryteriów oceny programowej

| Kryterium                                                | Stopień spełnienia kryterium |                |                 |                  |                        |
|----------------------------------------------------------|------------------------------|----------------|-----------------|------------------|------------------------|
|                                                          | Wyróżnia<br>jąco<br>(6)      | W pełni<br>(5) | Znacząco<br>(4) | Częściowo<br>(3) | Niedostatecznie<br>(2) |
| 1. koncepcja rozwoju kierunku                            |                              | X              |                 |                  |                        |
| 2. cele i efekty kształcenia oraz system ich weryfikacji |                              | X              |                 |                  |                        |
| 3. program studiów                                       |                              | X              |                 |                  |                        |
| 4. zasoby kadrowe                                        |                              | X              |                 |                  |                        |
| 5. infrastruktura dydaktyczna                            | X                            |                |                 |                  |                        |
| 6. prowadzenie badań naukowych                           |                              | X              |                 |                  |                        |
| 7. system wsparcia studentów w procesie uczenia się      |                              | x              |                 |                  |                        |
| 8. wewnętrzny system zapewnienia jakości                 |                              | X              |                 |                  |                        |

Kierunek *ekonomia* prowadzony WSG w Bydgoszczy ma możliwości rozwoju z uwagi na możliwości elastycznego kształtowania programu studiów w szczególności w zakresie specjalności kształcenia i ich orientację na potrzeby rynku pracy. Rozwój ten szczególnie na studiach II stopnia wymaga wzbogacenia kadry akademickiej w grupie samodzielnych nauczycieli akademickich, rozwijania praktycznych form zajęć. Wewnętrzny system zapewnienia jakości kształcenia jest skuteczny w obszarze współpracy wydziału z przedstawicielami rynku pracy, natomiast wymaga wzmocnienia w zakresie oceny procesu dyplomowania.